

Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu

JAWORZYNA ŚLĄSKA

Studium historyczno-urbanistyczne

architektura i urbanistyka
Bogna Oszczanowska

archeologia
Donata Wiśniewska

plansze
Elżbieta Bałacińska

fotografie
Grzegorz Grajewski

Wrocław MMIV

Spis treści

TOM 1 TEKST.....	0
WSTĘP	2
ROZWÓJ URBANISTYCZNY MIASTA	3
PODSTAWY PRAWNE OPRACOWANIA	8
STREFY OCHRONY KONSERWATORSKIEJ	9
Rejestr zabytków	10
Wojewódzka i gminna ewidencja zabytków	10
Ochrona zabytków archeologicznych.....	10
KATALOG ZABYTEKÓW	11
Kościoły, kaplice, cmentarze	11
ul. L. Ekerta	13
ul. Jana Pawła II	14
ul. Kasztanowa.....	19
ul. Kościelna.....	19
ul. T. Kościuszki.....	21
ul. 1 Maja.....	28
ul. A. Mickiewicza	32
ul. Ogrodowa	36
ul. Pocztowa	36
ul. Polna.....	38
ul. Powstańców Śląskich.....	39
ul. J. Słowackiego.....	40
ul. Spółdzielcza	43
ul. Świdnicka.....	44
ul. Towarowa.....	48
ul. Westerplatte.....	48
ul. Wolności	53
Budowle kolejowe	58
Zespół ZPS „Karolina” S.A.	61
BIBLIOGRAFIA I ARCHIWALIA.....	64
SPIS FOTOGRAFII.....	65
SPIS MAP.....	69
TOM 2 FOTOGRAFIE 1-100.....	70
TOM 2 FOTOGRAFIE 1-100.....	121

Wstęp

Celem opracowania jest sformułowanie wytycznych konserwatorskich, które pozwolą na oznaczenie w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego terenów posiadających szczególne walory historyczne i kulturowe oraz sformułowanie szczegółowych wytycznych dla budowli i zespołów decydujących o tożsamości miasta.

Zakres opracowania obejmuje obszar miasta w obecnych granicach administracyjnych. Integralną częścią niniejszego studium są plansze katalogu zabytków w skali 1:2000 dla całego obszaru miasta.

Pragniemy podziękować za udostępnienie materiałów archiwalnych panu A. Grobelnemu, współautorowi monograficznej publikacji o Jaworzynie Śląskiej, wydanej z okazji stulecia parafii katolickiej.

Jaworzyna Śląska znana jest dzięki fabryce porcelany oraz węzłowi kolejowemu. Fabryka porcelany prosperuje nadal a jej wyroby cieszą się dużym zainteresowaniem. Natomiast węzeł kolejowy, jak większość sieci kolei państwowych w Polsce, przeżywa głęboki regres. Dlatego niezmiernie cenną inicjatywą jest utworzenie w Jaworzynie skansenu kolejowego mieszczącego się w jednej z lokomotywni. Może w ten sposób zostanie zachowany materialny ślad świetności tej dziedziny transportu na Dolnym Śląsku.

Rozwój urbanistyczny miasta

28. X. 1843 r. odbył się inauguracyjny przejazd linią kolejową Wrocław-Świebodzice, na której trasie, w szczerym polu, został wybudowany przystanek *Königszelt*. Historia budowy linii kolejowej sięga marca 1837 r., kiedy to powstał Komitet Budowy Kolei Świebodzkiej, na czele którego stanął wrocławski kupiec G.H. Ruffer. Zezwolenie na rozpoczęcie prac budowlanych wydane zostało przez króla pruskiego 9.10.1841 r. W kolejnym roku komitet przyjął nazwę Towarzystwa Kolei Wrocławsko-Świdnicko-Świebodzkiej. Prace zakończone zostały jesienią 1843 r. — pierwszy rozkład jazdy opublikowano 15.10.1843 r. Na tej trasie przewidziano ruch dwóch par pociągów, które równocześnie (rano i wieczorem) wyjeżdżały ze stacji Wrocław Świebodzki oraz Świebodzice — mijanka przewidziana była w Imbramowicach. Koszt budowy stacji *Königszelt*, należącej wówczas do Nowego Jaworowa (*Neu Jauernick*), według kosztorysu założenia dworcowego z 1845 r. wyniósł 35 308 talarów, natomiast całej linii wraz z odgałęzieniem do Świdnicy (otwartym 21.07.1844 r.) nieco ponad 2 miliony talarów.

Nazwa przystanku kolejowego zatwierdzona została uroczyście królewskim rozkazem gabinetowym w dniu 1.09.1843 r., a nawiązywała do wydarzeń historycznych wojny siedmioletniej, miejsca tzw. obozu w Bolesławicach, gdzie stacjonował od 20.08.1761 r. do 26.09. tegoż roku król Fryderyk II wraz ze stutysięczną armią pruską. Przygotowania do działań wojennych i oczekiwanie nie zakończyły się bitwą: wojska rosyjskie i austriackie wycofały się w okolice Mokreszowa, natomiast wojska pruskie przemieściły się w kierunku Ziębic. Zawarty w 1763 r. traktat pokojowy kończący wojnę potwierdził przynależność Śląska do Prus. W 1791 r., chcąc upamiętnić wydarzenia wojenne, hrabia Niclas August Wilhelm von Burghaus z Łazan ufundował pomnik w miejscu, gdzie miał być rozłożony królewski namiot. Miejsce to zwane było *Friedrichszelt*. W nawiązaniu do tej nazwy przystanek linii kolejowej wybudowany w Poblizu tego miejsca nazwano *Kdnigszelt* ("Królewski Namiot").

Rozwój osady, której obecna, powojenna nazwa nawiązuje do pobliskiego Jaworowa, położonej na pograniczu Przedgórze Sudeckiego i Równiny Sudeckiej, związane jest przede wszystkim z rozbudową linii kolejowej. Wkrótce po uruchomieniu przystanku kolejowego Jaworzyna Śląska stała się ważnym węzłem kolejowym Dolnego Śląska. Już w 1844 r. zbudowano odgałęzienie kolejowe do Świdnicy, które następnie przedłużono do Dzierżoniowa i Ząbkowic Śl. (1858 r.). W 1855 r. otwarty został odcinek linii kolejowej Jaworzyna Śląska - Strzegom, natomiast w 1856 r. dalsza część tej linii do Legnicy. W ten sposób Jaworzyna stała się węzłem kolejowym, z którego możliwa była jazda w czterech kierunkach. Trakcja elektryczna na odcinku ze Świebodzic do Jaworzyny wprowadzona została w 1917 r., natomiast przedłużenie jej do stacji Wrocław Świebodzki nastąpiło w 1928 r. Po zniszczeniach wojennych linia kolejowa Wrocław-Jelenia Góra odbudowana została w latach 1965-66.

Architektura pierwszego budynku dworcowego znana jest jedynie z ikonografii. Najstarsze przedstawienie budowli dworcowej pochodzi z 1858 r. Była to budowla wzniesiona na rzucie prostokąta z wyższą partią centralną oraz masywem zachodnim zwieńczonym czworobocznymi wieżami. Elewacje artykułowane były arkadami; od strony zachodniej znajdował się arkadowy podcień. Dworzec usytuowany był pomiędzy szerokimi peronami, które wówczas nie były zadaszone. Budynek dworca został przebudowany w końcu XIX w. (1893 r.). Najprawdopodobniej wówczas wieże czworoboczne zastąpione zostały przez ośmioboczne (rozebrane w latach 1972-1974).

Z okazałą bryłą budynku dworcowego współgrała reprezentacyjna zabudowa tej części miasta — wzdłuż osi ul. 1 Maja. Z 1896 r. pochodzi budynek hotelu (obecnie budynek mieszkalny, ul. 1 Maja 20), usytuowanego naprzeciw starego budynku dworca, budynek poczty z ok. 1910 r. (ul. 1 Maja 28) oraz budynki mieszkalne w południowej pierzei ulicy. W południowej części miasta znajdowało się również kino (ul. 1 Maja 2).

Budowę nowego budynku dworca wymusił rozwój i przebudowa linii kolejowych z jedno na dwutorowe krzyżujących się w Jaworzynie Śl. Rozbudowa stacji oraz zwiększenie liczby torów utrudniały dostęp do pierwotnego budynku dworcowego. Nowy dworzec wzniesiono w 1925 r. przy ul. 1 Maja (ówczesnej *Bahnhof Straße*). Tu przeniesiono kasy, natomiast w starym budynku dworcowym funkcjonowała restauracja. Równoległe z budową nowego dworca urządzono również teren skweru z fontanną znajdujący się po przeciwnej stronie ul. Maja.

Rozwój przestrzenny miasta związany był zatem ściśle z rozwojem sieci kolejowej oraz rozwojem przemysłu. Przebieg linii kolejowej stał się bezpośrednim czynnikiem wpływającym na podział miasta na część północną i południową. Obszar zabudowy Jaworzyny zbliżony jest kształtem do czworoboku, którego przekątną stanowi właśnie linia kolejowa. Główną osią części południowej miasta jest ul. 1 Maja, natomiast części północnej ul. Wolności.

Założenie w 1860 r. fabryki porcelany — obecnie ZPS „Karolina” — oraz na sąsiedniej parceli w 1873 r. gorzelnii przesądziło o układzie przestrzennym północnej części osady.

W 1860 r. została założona fabryka „*Silber & Comp.*” — wiązało się to z odkryciem w okolicy złóż piasku, żwiru oraz glinki porcelanowej. W latach 1871-72 zakład został przejęty jako „*Porzellan Manufactur & Chamott Fabrik*” przez firmę „*C. Heckmann & Rappsilber*”, której własnością była już fabryka porcelany w Tułowicach. Fabryka w Jaworzynie zatrudniała wówczas ok. 400 pracowników. W latach 1877-1886 funkcjonowała pod nazwą „*Porzellanfabrik August Rappsilber*”. Z dniem 1.06.1886 r. firma została przekształcona w spółkę akcyjną przez ówczesnego właściciela Augusta Rappsilbera. Fabryka zarejestrowana została w berlińskim Rejestrze Spółek Akcyjnym jako „*Porzellanfabrik Königszelt Aktiengesellschaft.*” W 1889 r. spółka przystąpiła do konwencji śląskiej, natomiast w 1900 r. do Związku Fabryk Porcelany w Berlinie. W 1905 r. większość akcji spółki należała do firmy „*Hutschenreuter*” z Selb, a następnie do fabryki porcelany Kahla z Turynii. Około 1900 r. w fabryce zatrudnionych było około 700 pracowników, w 1925 r. — 850 pracowników; sama produkcja odbywała się w 16 piecach. W latach wielkiego kryzysu (1929-1933) ograniczona została produkcja, jak i również stan zatrudnienia (do ok. 430 pracowników). W fabryce wyrabiano m. in. porcelanę stołową, produkty terakotowe i szamotowe, łącznie około 2000 wyrobów. W 1937 r. wyroby zostały nagrodzone złotym medalem na światowej wystawie w Paryżu.

Gorzelnia zajmująca sąsiednią parcelę założona została w 1873 r. przez spółkę „*Mlezendorf & Comp.*”. W końcu XIX w. przekształcona w spółkę aukcyjną „*Spiritusfabrik Königszelt*”. Po roku 1918 jako spółka z ograniczoną odpowiedzialnością stanowiła współwłasność dwóch firm: „*Dresdner & Co.*”, oraz „*Fuchs & Co. K.-G.*”. Wytwórnia w Jaworzynie była jednym z większych ówczesnych zakładów specjalizujących się w produkcji spirytusu, rumu oraz melasy w Niemczech.

Fabryczne zabudowania zajęły kwartał pomiędzy linią kolejową a linią obecnej ul. Wolności. W narożu ul. Wolności i Powstańców Śl. wzniesiona została w 1867 r. willa właściciela fabryki o neogotyckim wystroju architektonicznym, otoczona niewielkim parkiem. Jest jednym z najstarszych elementów tego wielofazowego zespołu: z pierwotnych zabudowań fabryki pozostały pojedyncze budynki; w centrum zespołu znajduje się budynek

hal przemysłowych wzniesiony w 1922 r. według projektu architekta, specjalizującego się w architekturze Przemysłowej, Carla Hanischa — umieszczony później na etykiecie reklamowej architekta, podobnie jak na reklamie firmy budowlanej „*Baugeschäft Carl Jäger & Sohn*”. W okresie powojennym zmieniony został układ przestrzenny zakładu, na co miało wpływ przede wszystkim wyłączenie z zespołu dawnej willi fabrykanta oraz przeniesienie głównego wejścia do fabryki. W północnej części miasta — przy ul. Wolności — znajdowała się również mleczarnia.

Północna część miasta z główną osią ul. Wolności (*Hauptstrasse*) rozplanowana została regularnie poprzez prostopadłe w stosunku do ul. Wolności — w kierunku północnym — wytyczenie w latach 80. XIX w. równoległych względem siebie osi obecnych ulic: Westerplatte (*Friedrichstrasse*), Adama Mickiewicza (*Zietenstrasse*) oraz Juliusza Słowackiego (*Wilhelmstrasse*).

Przy ulicach tych powstała bogata zabudowa w większości wolnostojących kamienic czynszowych, poprzedzonych ogródkami frontowymi. W tej części miasta w ostatnim ćwierćwieczu XIX w. oraz pierwszym XX w. fabryka porcelany wybudowała ok. 20 domów czynszowych. Powstały głównie przy ulicach: Wolności, Ceglanej, Świdnickiej, J. Słowackiego, Kasztanowej — fabryka porcelany była w okresie przedwojennym największym właścicielem nieruchomości w gminie: do fabryki należało ok. 2/5 obszaru miasta. W tej części miasta znalazła się siedziba urzędu gminy, szkoła oraz kościoły staroluterański oraz ewangelicki. Na skraju miasta, wysunięty poza obszar zabudowań, założony został cmentarz.

Bardzo szybki wzrost liczby mieszkańców (w 1886 r. Jaworzyna Śl. liczyła 1380, natomiast w 1945 r. — 4500 mieszkańców) związany z rozwojem przemysłu i kolejnictwa wpływał na rozwój budownictwa mieszkaniowego oraz instytucji publicznych.

Pierwszą w mieście szkołę zorganizowano w 1866 r. w jednym z pomieszczeń domu czynszowego przy obecnej ul. 1 Maja. Wkrótce wzniesiono nowy budynek szkolny, poświęcony w czerwcu 1882 r., w którym naukę rozpoczęło 217 uczniów. Przyrost liczby mieszkańców sprawił, że już większą szkołę wzniesiono w 1892 r. przy ul. A. Mickiewicza — tu większość uczniów była wyznania ewangelickiego; katolicy uczniowie pozostali w starym budynku szkolnym. Od 1909 r. w Jaworzynie Śl. istniała również Przemysłowa Szkoła Zawodowa (*Gewerbliche Berufsschule*) z sześcioma nauczycielami.

Rozwój i rozbudowa osady spowodowały, że w 1868 r. Jaworzyna uzyskała samodzielność administracyjną i została odłączona od gminy Bolesławice. Szybki przyrost liczby mieszkańców miał wpływ na utworzenie w Jaworzynie parafii.

W 1892 r. w Jaworzynie powstała samodzielna parafia ewangelicka — wcześniej mieszkańcy należeli do parafii w Świdnicy. Pierwszym pastorem był Otto Schulze. Początkowo, Przed zbudowaniem świątyni, nabożeństwa odbywały się w nowym budynku szkolnym bądź ^w powstałej parę lat wcześniej kaplicy staroluterańskiej przy ul. Westerplatte (ulica wytyczona została w 1887 r.). W 1892 r. pozyskano parcelę przy tej właśnie ulicy.

Kościół wzniesiony został przy wsparciu towarzystwa *Gustav Adolf Verein* w 1900 r. Konsekracji świątyni dokonał 2 września 1900 r. generalny superintendent Dawid Erdmann. Był to jednonawowy kościół o formach neoromańskich; z nieotynkowanej cegły, z zakrytą oraz Półkolistym prezbiterium od strony wschodniej; o bryle zwartej, kryty dachem dwuspadowym, z czworoboczną wieżą zwieńczoną ostrosłupowym hełmem. Fasada artykułowana była trzema arkadowymi podcieniami. Kościół nie został zniszczony podczas działań wojennych; nieużytkowany w okresie powojennym, popadł w ruinę. Rozbiórka nastąpiła w latach 50. XX w. W 1902 r. wzniesiona została plebania (ul. Westerplatte 9).

W miejscu kościoła powstały dwa wielorodzinne budynki mieszkalne; plebania w okresie

powojennym pełniła funkcję przychodni, obecnie nie jest użytkowana. Reliktem zespołu pozostaje zachowane obsadzenie rzędowe parceli.

Po południowej stronie torów kolejowych w 1896 r. rozpoczęto budowę okazałej, w stylu neogotyckim świątyni katolickiej. Budową kościoła kierował budowniczy Augustyn Grimwald ze Świdnicy. Prace budowlane zakończono w 1897 r., natomiast konsekracja kościoła odbyła się 4 maja 1902 r. i przeprowadzona została przez kardynała Jerzego Kopp.

Zachowana do dziś bryła kościoła o ceglanych elewacjach, z dostawioną od południa kwadratową wieżą zwieńczoną sześciobocznym ostrostupowym hełmem z guzem pozłacanym przez świdnickiego złotnika Reisse oraz krzyżem roboty mistrza ślusarskiego Hempela, stanowi istotną dominantę krajobrazową południowej części miasta.

Jednorodne stylowo, powstałe w 1897 r. jest wyposażenie kościoła: ołtarz główny, ambona, prospekt organowy, witraże, z których jeden z przedstawieniem patrona Św. Józefa z Dzieciątkiem. Kościół ze zniszczeń wojennych odbudowywany był od 1955 r. — 30 stycznia 1966 r. odnowiony kościół poświęcony został przez ks. prałata Wacława Szetelnickiego. W kolejnych latach trwały prace w otoczeniu kościoła: ok. 1970 r. urządzono betonowe alejki i chodniki, ogrodzenie, dach plebanii pokryto blachą. Kolejne prace remontowe zostały przeprowadzone z okazji stulecia kościoła.

Południowa część miasta — za wyjątkiem ul. 1 Maja — zdominowana została przez osiedlowe budownictwo mieszkaniowe. Oś osiedla tworzy ul. T. Kościuszki — zamknięciem perspektywy ulicy w kierunku północno-wschodnim jest bryła kościoła parafialnego. Centrum osiedla wyznacza skwer na skrzyżowaniu ul. T. Kościuszki i ul. Jana Pawła II. Architektura budynków jest w miarę jednorodna — są to realizacje typowych projektów wielorodzinnych budynków mieszkalnych wznoszonych wraz z gospodarczymi w l. 20. XX w. do ok. 1935 r. Z końca lat 30. pochodzi jednorodna zabudowa północnego odcinka ul. Wolności oraz ul. R. Traugutta — współczesna zabudowa jednorodzinna przy ulicach równoległych do ul. R. Traugutta stanowi kontynuację przedwojennej zabudowy osiedlowej.

Inwestorem budownictwa mieszkaniowego obok fabryki porcelany była również kolej. Przykładem są realizacje budynków mieszkalnych przy ul. Powstańców Śl., Pocztowej, czy Ogrodowej. Również część budynków osiedla powstała dla pracowników kolei. W Jaworzynie w latach 1923 i 1924 z budownictwem mieszkaniowym związane było także towarzystwo budowlane *Schlesische Heimstätte*, w mieście działała również spółka właścicieli domów i gruntów o charakterze oszczędnościowo-pożyczkowym „*Kreditverein des Königszelter und Umgegend GmbH*”. W literaturze wzmiankowane są funkcjonujące w okresie międzywojennym w Jaworzynie Śląskiej cztery firmy budowlane: „*Paul Fischer & Co. Sand- und Kiesweke*” — spółka zajmująca się wydobywaniem i sprzedażą piasku oraz żwiru, „*Neue Königszelter Kiesgruben GmbH*” — założona w 1911 r., której pierwszym kierownikiem był architekt Wrocławski Artur Schindler, „*Ludwig Klawuhn Baugeschäft u. Holzhandlung*” — firma zajmująca się handlem drewnem, usługami remontowymi i budowlanymi, oraz o podobnym przekroju działalności firma „*R. Walter & Co. Baugeschäft*”.

Prawa miejskie Jaworzyna otrzymała w 1954 r.

Obecne granice administracyjne miasta obejmują zabudowania folwarku Kłopotna (*Friedrichsrodung*). Mało okazałe budynki folwarku z domem zarządcy znajdują się w oddaleniu na północ od zabudowań miejskich. Po raz pierwszy w księgach adresowych folwark został wymieniony w 1891 r. jako należący do Piotrowic Świdnickich, wchodzących w skład majoratu w Łażanach; Piotrowice były majątkiem szlacheckim do którego należały oprócz folwarku Kłopotna również *Schäfereihof* oraz *Niederhof*. Wówczas właścicielem majoratu był hrabia Friedrich Ludwig von Pfeil-Burghaus z Jeleniej Góry, natomiast

dzierżawcami folwarku Kłopotna byli bracia Tholl. Od 1894 r. do 1905 r. jako dzierżawca wymieniany był niejaki Klose. W latach 1898-1902 właścicielem majoratu był hrabia Eduard von Pfeil-Burghaus, natomiast od 1909 r. aż do lat 30. XX w. wzmiankowany był hrabia Richard von Pfeil-Burghaus. Od 1909 r. również do lat 30. XX w. jako dzierżawca folwarku *Friedrichsrodung* wraz z *Niederhof* wzmiankowany był Georg Scholz.

Podstawy prawne opracowania

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dz.U. nr 162, poz. 1568: art. 4 punkt 6, art. 18, art. 19.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Dz.U. nr 80, poz. 717 wraz z późniejszymi zmianami: art. 1.2, punkt 4, art. 15.2 punkt 4.

Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Dz. U. Nr 124 poz. 1305.

Rejestr zabytków — woj. dolnośląskie — Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu.

Spis dóbr kultury objętych ewidencją wojewódzką i ewidencją gminną — materiały udostępnione przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków Delegaturę w Wałbrzychu: karty ewidencyjne i karty adresowe zabytków architektury i budownictwa oraz karty Archeologicznego Zdjęcia Polski.

Strefy ochrony konserwatorskiej

Nie wyznaczono stref ochrony konserwatorskiej na obszarze miasta.

Celem działań planistycznych — a przede wszystkim architektonicznych — winno być zachowanie historycznie wykształconego charakteru zabudowy miasta oraz układu urbanistycznego.

Szczególnej ochronie architektonicznej powinien podlegać wykształcony na przełomie XIX i XX w. układ zabudowy czynszowej w północnej części miasta oraz zespół osiedla po południowej stronie torów kolejowych z lat 20.-30. XX w. Ochronie powinno podlegać rozplanowanie ulic i placów, perspektywy ulic oraz historyczny układ zieleni.

Szczególnie w przypadku ulic J. Słowackiego, A. Mickiewicza i Westerplatte ważne jest utrzymanie reprezentacyjnego charakteru zabudowy: zachowanie, ewentualnie odtworzenie ogródków frontowych; w przypadku uzupełnień zabudowy powinny być stawiane wysokie wymagania projektowe oraz materiałowe.

W stosunku do zabudowy osiedla powinno się przyjąć zasadę nie zagęszczania już istniejącej zabudowy (negatywnym przykładem może być wprowadzenie zabudowy wielorodzinnej wewnątrz kwartału ograniczonego ulicami T. Kościuszki, Jana Pawła II i L. Ekerta). Wskazane jest nie zabudowywanie tymczasową bądź stałą zabudową skweru na skrzyżowaniu ulic T. Kościuszki oraz Jana Pawła II, ochrona perspektywy ulicy T. Kościuszki — osi widokowej na kościół parafialny — oraz zachowanie istniejących nasadzeń wzdłuż ulic osiedla, ewentualnie ich uzupełnianie tymi samymi gatunkami drzew.

W układzie przestrzennym osiedla szczególne znaczenie ma oś ul. T. Kościuszki, natomiast obszarowo nie tworzy czytelnej kompozycji urbanistycznej. Zdecydowano się zatem ująć większość budynków mieszkalnych tego osiedla w podanej poniżej ewidencji zabytków nieruchomych, natomiast nie obejmować osiedla strefą ochrony.

Odrębnym zagadnieniem jest kształtowanie przestrzeni zespołów przemysłowych oraz terenów kolejowych.

Dla obszaru stacji PKP najważniejsze jest kształtowanie przestrzeni publicznej przed nowym budynkiem dworca wraz ze skwerem — rozpoczęto już prace przy modernizacji ulicy 1 Maja wraz z odtworzeniem chodnika dla pieszych. W planach należałoby ująć również zagospodarowanie na cele ogólnomiejskie budynku pierwszego dworca.

Teren fabryki porcelany ZPS „Karolina” — czynnego zakładu przemysłowego — będzie ulegał przekształceniom przestrzennym; Ważnym byłoby jednak zwrócenie szczególnej uwagi na sposób zagospodarowania oraz przywrócenie rangi naroża ulic Wolności oraz Powstańców Śl. Przy zachowaniu założenia dawnej willi fabrykanta oraz ogrodu wskazane by było niedopuszczenie do całkowitego zatarcia historycznego układu przestrzennego — pierwotnego wjazdu na teren fabryki. Dawne budynki bramne są zachowane, użytkowane jednak przez inne niż fabryka podmioty gospodarcze.

Rejestr zabytków

Obiekty wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z *Ustawy o ochronie dóbr kultury*. Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, funkcji i przeznaczenia obiektu wymagają pisemnej zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w trybie określonym przez rozporządzenie ministra kultury i dziedzictwa narodowego z dnia 18 października 2000 r. w sprawie zasad i trybu udzielania i cofania zezwoleń na prowadzenia i kwalifikacji osób uprawnionych do wykonywania tych prac (Dz. U. Nr 93 z 2000 r. poz. 1033).

Na terenie Jaworzyny Śląskiej do rejestru zabytków wpisano do tej pory jedynie dawny dom właściciela fabryki porcelany, obecnie komisariat policji przy ul. Wolności 2 — nr 1562/Wł decyzja z dnia 25.03.1997 r.

Postuluje się wpisanie do rejestru zabytków zespołu kościoła parafialnego p.w. Św. Józefa oraz lokomotywni, w której powstał skansen parowozów.

Wojewódzka i gminna ewidencja zabytków

Wojewódzką i gminną ewidencją zabytków, prócz obiektów wpisanych do rejestru zabytków, objęte zostają zespoły i obiekty o istotnych lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych.

Wykaz obiektów przygotowany podczas opracowywania niniejszego studium i przedstawiony w hasłach katalogu oraz uwidoczniony na mapie w skali 1:2000 może spełniać rolę ewidencji zabytków po wyłączeniu ze studium i opracowaniu kart ewidencyjnych dla ewidencji wojewódzkiej oraz kart adresowych dla ewidencji gminnej.

Dla obiektów wymienionych w ewidencji zabytków obowiązują ustalenia sformułowane w katalogu, które winny być egzekwowane przez służby architektoniczne i budowlane gminy.

Dopuszcza się rozbiórkę budowli znajdujących się w ewidencji wojewódzkiej i gminnej, a nie znajdujących się w rejestrze zabytków, gdy jest to uzasadnione względami technicznymi lub planistycznymi. W tym przypadku inwestor jest zobowiązany przekazać nieodpłatnie do Wałbrzyskiej Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków stosowną dokumentację obiektu.

Ochrona zabytków archeologicznych

Realizację niniejszego opracowania w części dotyczącej archeologii poprzedziła kwerenda archiwalna, którą przeprowadzono w zbiorach Wałbrzyskiej Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków (dokumentacja Archeologicznego Zdjęcia).

Na mapie oznaczono obszar jedyne jak do tej pory znanego na terenie miasta stanowiska archeologicznego.

Stanowisko 1/1 (obszar AZP 84-23)

Osada, chronologia: pradziej;e;

osada kultury przeworskiej, chronologia: późny okres wpływów rzymskich

Wszelkie prace ziemne na tym terenie winny być prowadzone pod nadzorem archeologa po uzyskaniu wcześniejszej opinii Wałbrzyskiej Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

Katalog zabytków

Kościół, kaplice, cmentarze

- Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Józefa Oblubieńca, ul. Wolności 1.

Zespół kościoła katolickiego zajmuje parcelę o kształcie prostokąta położoną w centrum miejscowości. Kościół oraz plebania usytuowane są w głębi parceli. Od strony głównych schodów prowadzących na teren przykościelny od strony ul. Wolności do kościoła prowadzi aleja lipowa. W zachodniej części parceli stoi krzyż pokutny. Alejki, podejście od strony ul. Świdnickiej, ogrodzenie — współczesne, z ok. 1970 r.

— kościół parafialny p.w. Św. Józefa Oblubieńca, 1896-1897, konsekracja 1902 r., odbudowa po zniszczeniach wojennych 1955-1966 r.

Ceglana, neogotycka świątynia, oskarpowana, z transeptem oraz pięciobocznie zamkniętym Prezbiterium, do którego przylega czworoboczna, zwieńczona ostrosłupowym hełmem wieża. Wnętrze jednonawowe, kryte stropem belkowym; w prezbiterium sklepienie krzyżowe. Jednorodny, neogotycki wystrój kościoła z 1897 r.

Stan zachowania: Zachowana pierwotna bryła oraz wyposażenie kościoła. Świątynia poddawana bieżącym remontom.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować historyczne granice zespołu wraz z aleją, bryłę kościoła oraz wyposażenie. Zespół kościoła z plebanią kwalifikuje się do objęcia ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków.

Fot. [1](#), [2](#).

— plebania, ul. Wolności 1, 1897 r.

Budynek wzniesiony na rzucie prostokąta z ryzalitami w elewacji północnej i wschodniej. Elewacje ceglane. Budynek dwukondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym; elewacja północna czteroosiowa. Ceglany detal architektoniczny w postaci gzymsów oraz skromnych obramień otworów oraz blend.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma dachu (w latach 70. XX w. zmieniono Pokrycie dachu na blaszane przy zachowaniu formy architektonicznej dachu), dyspozycja elewacji; ceglane elewacje oraz wystrój architektoniczny; zamurowana część otworów okiennych w elewacji szczytowej. Częściowo zachowana oryginalna stolarka.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować

- historyczne granice zespołu;
- bryłę budynku z ryzalitami wraz z formą dwuspadowego dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- ceglane lico elewacji oraz detal architektoniczny;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [3](#).

— schody, 1897 r.

Prowadzące na teren przykościelny od strony ul. Wolności, jednobiegowe z pełną ceglana balustradą.

Stan zachowania: zachowana forma schodów wraz z balustradą.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować formę schodów oraz balustrady.

Wskazane wydzielenie z pobocza jezdni wąskiego chodnika, bądź przynajmniej krawężnika.

[Fot. 4.](#)

- Kościół staroluterański, obecnie kaplica pomocnicza p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej, ul. Westerplatte 5, ok. 1890 r.

Świątynia wzniesiona na planie prostokąta, jednonawowa, z prezbiterium na planie kwadratu oraz kwadratową wieżą od strony zachodniej, zwieńczoną ostrosłupowym hełmem. Kościół kryty dachem dwuspadowym. Elewacje kościoła na ceglany cokole; boczne trójosiowe.

Stan zachowania: zachowana neogotycka bryła kościoła wraz ze skromnym, również neogotyckim wyposażeniem.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować granicę parceli, bryłę kościoła wraz z wyposażeniem.

[Fot. 5.](#)

- Zespół cmentarza parafialnego, ul. Kasztanowa

Położony w północnej części miejscowości, odsunięty od zabudowań miejskich z doprowadzającą aleją kasztanowców (ul. Kasztanowa).

— kaplica cmentarna, l. 90. XIX w., l. 60. XX w., współczesna kaplica przedpogrzebowa dobudowana od strony północnej do grobowca o neoklasycystycznej formie architektonicznej. Grobowiec na planie kwadratu z półokrągłym aneksem od strony południowej. Elewacje wieńczone trójkątnymi frontonami wspartymi na prostym belkowaniu dźwiganym przez kanelowane pilastry o doryckich kapitelach w narożach budynku. Na gzymsach frontonów krzyże. Dekoracja elewacji wschodniej i zachodniej pierwotnego grobowca w postaci arkad o profilowanej archiwolcie, spiętych kluczem; okna o półkolistym wykroju wypełniające podłucza arkad. Współczesny budynek kaplicy na planie prostokąta, kryty dachem dwuspadowym z dekoracją elewacji w postaci pasów gzymsowych i narożnych lizen.

[Fot. 6.](#)

— kaplica grobowa rodziny Hermann, l. 80/90. XIX w. Grobowiec na planie kwadratu, z wejściem od strony północnej. Fasadę zamyka trójkątny fronton zwieńczony krzyżem. Wejście flankowane korynckimi pilastrami dźwigającymi proste belkowanie; analogiczne pilastry wsparte na cokole obiegającym grobowiec podkreślają jego naroża. Ponad wejściem tablica z napisem „*Familie Hermann*”.

[Fot. 7.](#)

— cmentarz, założony po poł. XIX w. Założony na planie zbliżonym do prostokąta, współcześnie poszerzony w stronę południową. W części starszej otoczony murem od strony

północnej i zachodniej; wzdłuż wschodniej granicy cmentarza rzędowe obsadzenie lipowe. Część nowa obsadzona żywotnikami. W starszej, północnej części cmentarza zachowane w murze cmentarza tablice nagrobne, okazałe mauzoleum grobowe rodziny Hermann oraz ogrodzone kwatery grobów sprzed 1945 r.

[Fot. 8.](#)

— mur cmentarny z bramą oraz tablicami nagrobnymi i przyściennymi nagrobkami, po poł. XIX w., ceglany, obiega starszą część cmentarza od zachodu i północy. Słupy bramy oraz akcentujące naroża również ceglane z ostrosłupowymi zwieńczeniami.

[Fot. 9.](#)

— aleja kasztanowców prowadząca na cmentarz, pocz. XX w., założona wzdłuż ul. Kasztanowej, prowadzi do bramy cmentarza parafialnego (ok. 200 m). Drzewa po stronie północnej alei nieco młodsze od drzew tworzących południowe obsadzenie drogi.

Stan zachowania: cmentarz użytkowany; zły stan zachowania nagrobków i ogrodzeń sprzed 1945 r. Zieleni poddawana bieżącym zabiegom konserwacyjnym.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- układ przestrzenny cmentarza,
- układ kwater sprzed 1945 r. wraz z zabytkowymi ogrodzeniami; wskazane uporządkowanie starej części cmentarza;
- układ zieleni.

Wskazane zabezpieczenie mauzoleum, pozostałości dawnych nagrobków i ogrodzeń, bieżące pielęgnacje drzewostanu.

ul. L. Ekerta

- ul. L. Ekerta 1-1 a — budynek mieszkalny, 1925 r.

Budynek dwukondygnacyjny, na planie prostokąta, kryty dachem dwuspadowym z lukarnami powiekowymi oraz facjatą. Fasada dziesięcioosiowa pozbawiona wystroju.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- oryginalną stolarkę,
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatkami schodowymi.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [11.](#)

- ul. L. Ekerta 3-3a — budynek mieszkalny, 1927 r.

Budynek dwukondygnacyjny, na planie prostokąta, kryty dachem dwuspadowym z facjatami w osiach klatek schodowych. Elewacje obiega kamienny cokół, fasada czternastoosiowa. Wejścia do budynku ujęte w kamienne portale (obramienia ułożone z na przemian dłuższych i krótszych ciosów kamiennych)

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji, kamienny cokół, portale;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatkami schodowymi.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [12](#).

ul. Jana Pawła II

- Jana Pawła II 5 — budynek mieszkalny, ok. 1935 r.

Budynek dwukondygnacyjny, na planie prostokąta, kryty dachem czterospadowym. Na osi elewacji południowej ryzalit klatki schodowej oraz wejście do budynku. Frontowa elewacja Wschodnia czteroosiowa, z wejściami do dwóch lokali handlowych. Partia parteru na kamiennym cokole, w elewacji wschodniej boniowanie.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacjach; tynk strukturalny;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

— budynek gospodarczy, ok. 1935 r.

Wzniesiony na rzucie prostokąta, jednokondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma zadaszenia.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji.

Fot. [15](#).

- ul. Jana Pawła II 6-6a-6b-6c — budynek mieszkalny, ok. 1920 r.

Budynek na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem naczółkowym. Fasadą skierowaną w stronę ul. T. Kościuszki. Elewacja frontowa jedenastoosiowa, podzielona gzymsiem Przebiegającym bezpośrednio pod oknami drugiej kondygnacji.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

— budynek gospodarczy, ok. 1920 r.

Założony na planie podkowy otwartej w stronę budynku mieszkalnego. Boczne skrzydła z magazynowym poddaszem, oszalowanym deskami, kryte dachem naczółkowym z pokryciem współczesnym eternitem.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma zadaszenia, układ otworów.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- bryłę budynku wraz z formą dachu i oszalowaniem poddasza, układ osi i wykrój otworów w elewacjach.

Fot. [16](#), [17](#).

- ul. Jana Pawła II 7-7a –budynek mieszkalny, 1925 r.

Budynek na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem czterospadowym z facjatami. Fasada dziesięcioosiowa, Elewacje obiega kamienno-ceglany cokół oraz międzykondygnacyjny gzyms.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ i formę facjat, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- cokół, gzymsowy podziały elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatkami schodowymi.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

— budynek gospodarczy, ok. 1925 r.

Budynek na planie prostokąta, jednokondygnacyjny z magazynowym poddaszem, kryty dachem czterospadowym.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma zadaszania, ryglowa konstrukcja poddana, układ otworów.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacjach.

Fot. [18](#).

- ul. Jana Pawła II 8 — budynek mieszkalny, ok. 1930 r.

Budynek mieszkalny na planie litery L połączony z budynkiem gospodarczym; dwukondygnacyjny, kryty dachami dwuspadowymi z lukarnami szczelinowymi. Elewacja od strony ul. Jana Pawła II czteroosiowa, pozbawiona dekoracji.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszania, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

— budynek gospodarczy, ok. 1930 r.

Budynek połączony z budynkiem mieszkalnym; na planie litery L, jednokondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma zadaszania, układ otworów.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacjach.

Fot. [19](#).

- ul. Jana Pawła II 9-9a — budynek mieszkalny, 1925 r.

Budynek na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem czterosпадowym, fasada sześćoosiowa, elewacje kamienny obiega cokół oraz gzyms międzykondygnacyjny.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszania, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- cokół, gzymsowy podział elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych

wzorowanych na oryginalnych.

— budynek gospodarczy, ok. 1925 r.

Budynek na planie prostokąta, jednokondygnacyjny z magazynowym poddaszem, kryty dachem czterospadowym.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma zadaszenia, ryglowa konstrukcja poddana, układ otworów.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

— bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacjach.

Fot. [20](#), [21](#).

• ul. Jana Pawła II 10 — budynek mieszkalny, ok. 1930 r.

Budynek na planie prostokąta, dwukondygnacyjny z mieszkalnym poddaszem, kryty dachem dwuspadowym z lukarną szczelinową. Fasada czteroosiowa. Do budynku przylegają symetrycznie dwa budynki gospodarcze.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

— historyczne granice parceli;

— bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;

— oryginalną stolarkę;

— plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Wskazany remont elewacji.

— budynek gospodarczy I, ok. 1930 r.

Budynek na planie prostokąta, na kamiennym cokole, jednokondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym, szczyt budynku oszalowany deskami.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma zadaszenia, zamurowana część otworów.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacjach.

Wskazany remont elewacji.

— budynek gospodarczy II, ok. 1930 r.

Budynek na planie prostokąta, na kamiennym cokole, jednokondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym, szczyt budynku oszalowany deskami.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma zadaszenia, zamurowana część otworów.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacjach.

Wskazany remont elewacji.

Fot. [22](#).

- ul. Jana Pawła II 11 -11 a — budynek mieszkalny, 1925 r.

Budynek na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem czterospadowym z facjatami. Fasada dziesięcioosiowa. Elewacje obiega kamienny cokół oraz gzyms międzykondygnacyjny.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV.

> Zalecenia konserwatorskie:

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ i formę facjat, układ osi i wykrój otworów w elewacji; — cokół, gzymsowy podział elewacji; — oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

— budynek gospodarczy, ok. 1925 r.

Budynek na planie prostokąta, jednokondygnacyjny z magazynowym poddaszem, kryty dachem czterospadowym.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma zadaszenia, ryglowa konstrukcja poddasza, układ otworów.

> Zalecenia konserwatorskie:

Należy zachować bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacjach.

Fot. [23](#).

- ul. Jana Pawła II 14-14a-14b-14c — budynek mieszkalny, ok. 1930 r.

Budynek na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem czterospadowym z facjatami. Fasada ośmioosiowa z czterema otworami wejściowymi ujętymi w obramienia zamknięte formą dwuspadowego daszku pokrytego dachówką.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV.

> Zalecenia konserwatorskie:

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ i formę facjat, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [24](#).

- ul. Jana Pawła II — trafostacja, ok. 1930 r.

Na planie prostokąta, jednokondygnacyjna, kryta dachem czterospadowym z ryzalitem od strony placu, drzwi wejściowe ujęte w ceglane, ścięte ościeża.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma zadaszenia.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

— bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;

Fot. [25](#).

ul. Kasztanowa

- ul. Kasztanowa 1 -3-5 — budynek mieszkalny, ok. 1930 r.

Budynek na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, z trójkondygnacyjnym ryzalitem na osi fasady, kryty dachem czterospadowym z lukarnami powiekowymi. Fasada dwunastoosiowa, boczne czteroosiowe. Elewacje na kamiennym cokole, wejścia poprzedzone zewnętrznymi, Jednobiegowymi schodami, skrajne okna parteru budynku, ryzalitu oraz otwory wejściowe w profilowanych, tynkowych obramieniach o formie arkad.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszienia, układ oraz obramienia otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV. Zachowane słupy ogrodzeniowe.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

— historyczne granice parceli wraz z ogródkiem frontowym;

— bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;

— oryginalny tynk strukturalny, cokół, obramienia otworów; — oryginalną stolarkę;

— plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatkami schodowymi;

— formę ogrodzenia.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [27](#).

ul. Kościelna

- ul. Kościelna 1 — budynek mieszkalny, ok. 1900 r.

Budynek na planie prostokąta, czterokondygnacyjny, z dachem czterospadowym o niskim kącie nachylenia połaci. Elewacje z kamiennym cokołem; fasada siedmioosiowa z centralnie umieszczonym wejściem do budynku. Wystrój elewacji tworzą międzykondygnacyjne pasy gzymsowe, profilowane opaski okienne i otworu wejściowego oraz obramienia okien drugiej i trzeciej kondygnacji w postaci prostokątnych płyt zwieńczonych odcinkiem gzymsu.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszienia, układ otworów w elewacjach; stolarka okienna i drzwiowa, kuta bramka i ogrodzenie posesji.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

— historyczne granice parceli, oryginalne ogrodzenie;

— bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;

- cokół, gzymsowe podziały elewacji, obramienia okien;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [28](#), [29](#), [30](#).

- ul. Kościelna 3 — willa, ok. 1910 r.

Dom na planie prostokąta, na kamiennym cokole, jednokondygnacyjny z mieszkalnym poddaszem, kryty dachem mansardowym; ściana poddasza w konstrukcji szachulcowej. Wejście do budynku poprzez zajmującą południowo-zachodni narożnik budynku werandę. Elewacja zachodnią trójosiowa.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; w oknach parteru zachowana oryginalna stolarka.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacjach;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [31](#).

- ul. Kościelna 5 — budynek mieszkalny, 1905 r.

Budynek na planie prostokąta z ryzalitem na osi fasady, dwukondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym. Dekorację elewacji tworzą ceglane naroża budynku i ryzalitu oraz ceglane obramienia okien oraz wejścia, zamknięte łukiem odcinkowym. Według tego samego projektu wybudowany budynek przy ul. T. Kościuszki 19.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV. Zachowana stalowa, ażurowa klatka schodowa z drewnianą balustradą.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- ceglane detale wystroju elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [32](#).

ul. T. Kościuszki

- ul. T. Kościuszki 3-5 — budynek mieszkalny, ok. 1920 r.

Budynek na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem naczółkowym z facjatami. Elewacja od strony ul. T. Kościuszki pięcioosiowa.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, częściowo zmieniony układ otworów w elewacjach; część stolarki współczesnej PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, pierwotny układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [34.](#)

- ul. T. Kościuszki 6 — budynek mieszkalny, ok. 1920 r.

Budynek na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem mansardowym z facjatami. Elewacje obiega kamienny cokół, szczytowe dwuosiowe, dłuższe pięcioosiowe.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV; zachowana drewniana klatka schodowa.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji; cokół;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [35.](#)

- ul. T. Kościuszki 7-7a — budynek mieszkalny, ok. 1930 r.

Budynek na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem czterospadowym z facjatami. Elewacja frontowa sześćosiowa, Wystrój elewacji tworzy ceglany cokół oraz ceglane Poziome pasy akcentujące naroża. Wejścia do budynku osłonięte płaskimi daszkami wspartymi na profilowanych wspornikach.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka drzwiowa zachowana, okienna częściowo współczesna PCV; zachowane drewniane klatki schodowe.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów

w elewacji;

- cokół, ceglane detale wystroju elewacji, daszki przesłaniające wejścia;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatkami schodowymi.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [36](#), [37](#).

- ul. T. Kościuszki 8 — punkt przyjęć bezrobotnych, ok. 1930 r.

Budynek na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem naczółkowym z lukarnami powiekowymi. Elewacja szczytowa — frontowa — trójosiowa.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszienia, układ otworów w elewacjach; stolarka współczesna.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [38](#).

- ul. T. Kościuszki 9-9a — budynek mieszkalny, ok. 1930 r.

Budynek na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem czterospadowym z facjatami. Elewacja frontowa sześćosiowa, Wystrój elewacji tworzy ceglany cokół oraz ceglane Poziome pasy akcentujące naroża. Wejścia do budynku osłonięte płaskimi daszkami wspartymi na profilowanych wspornikach.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszienia, układ otworów w elewacjach; stolarka drzwiowa zachowana, okienna częściowo współczesna PCV; zachowane drewniane klatki schodowe.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- cokół, ceglane detale wystroju elewacji, daszki przesłaniające wejścia;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatkami schodowymi.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [39](#), [40](#).

- ul. T. Kościuszki 10-10a — budynek mieszkalny, ok. 1930 r.

Budynek na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem naczółkowym; elewacja

szczytowa — dwuosiowa, elewacja, w której znajdują się wejścia do budynku, dziesięcioosiowa. Elewacje obiega kamienny cokół; z ciosów kamiennych szerokie ościeża wejść; ponad którymi plakiety z przedstawieniami figuralnymi.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka drzwiowa zachowana, okienna częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- cokół, ościeża wejść do klatek schodowych oraz plakiety;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatkami schodowymi.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [41](#), [42](#), [43](#).

- ul. T. Kościuszki 11 — budynek mieszkalny, ok. 1920 r.

Budynek na planie prostokąta z dobudowanym od strony wschodniej — wzdłuż pierzei ulicy — budynkiem gospodarczym, dwukondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym z mieszkalnym poddaszem. Elewacja skierowana w stronę skweru pięciosiowa; elewacja szczytowa jednoosiowa.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

— budynek gospodarczy, ok. 1920 r.

Budynek na planie prostokąta, jednokondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym, w elewacji Południowej niewielkie, zdwojone otwory okienne.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji.

Fot. [44](#).

- ul. T. Kościuszki 12-12a — budynek mieszkalny, ok. 1930 r.

Budynek na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem naczółkowym; elewacja

szczytowa — dwuosiowa, elewacja, w której znajdują się wejścia do budynku, dziesięcioosiowa. Elewacje obiega kamienny cokół; z ciosów kamiennych szerokie ościeża wejść, po- nad którymi plakiety z przedstawieniami zwierząt domowych.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka drzwiowa zachowana, okienna częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- cokół, ościeża wejść do klatek schodowych oraz plakiety;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatkami schodowymi.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [45](#), [46](#), [47](#).

- ul. T. Kościuszki 15 — budynek mieszkalny, ok. 1935 r.

Budynek na planie zbliżonym do kwadratu, dwukondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym; elewacja frontowa dwuosiowa, Wejście do budynku w elewacji szczytowej. Skromny wystrój architektoniczny w postaci ceglano-cokołu oraz omurowania okapu dachu.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; ceglany detal, stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- cokół, ceglany detal;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [48](#).

- ul. T. Kościuszki 16-18 — budynek mieszkalny, 1922 r.

Budynek na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem czterospadowym z facjatami. Dekoracja elewacji w postaci ceglanno-kamiennego cokołu oraz pasa gzymsowego pomiędzy kondygnacjami.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ oraz formę facjat,

układ osi i wykrój otworów w elewacji;

— cokół, gzymsowe podziały elewacji;

— oryginalną stolarkę;

— plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatkami schodowymi.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

— budynek gospodarczy, ok. 1925 r.

Budynek na rzucie spłaszczonej litery „H”, jednokondygnacyjny z magazynowym poddaszem, kryty dachem czterosпадowym.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma zadaszenia, ryglowa konstrukcja poddana, układ otworów.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacjach.

Fot. [49](#).

• ul. T. Kościuszki 17-17a — budynek mieszkalny, ok. 1930 r.

Budynek na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym; wystrój elewacji tworzy ceglany cokół oraz proste ceglane opaski wokół otworów drzwiowych.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

— historyczne granice parceli;

— bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;

— cokół, obramienia otworów wejściowych;

— oryginalną stolarkę;

— plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatkami schodowymi.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [50](#).

• ul. T. Kościuszki 19 — budynek mieszkalny, ok. 1900 r.

Budynek na planie prostokąta, na osi elewacji północnej ryzalit mieszczący klatkę schodową; dwukondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym. Dekoracja elewacji w postaci ceglanego cokołu, gzymsów oraz opasek okien oraz otworu wejściowego zamkniętych łukiem odcinkowym. Według tego samego projektu wybudowany budynek przy ul. Kościelnej 5.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach oraz ich obramienia; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

— historyczne granice parceli;

— bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;

- cokół, gzymsowe podziały elewacji, obramienia okienne oraz wejścia;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie oryginalnego kształtu okien oraz podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

- budynek gospodarczy, ok. 1900 r.

Budynek na planie litery „T”, kryty dachami dwuspadowymi; jednokondygnacyjny.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji.

Fot. [51](#), [52](#).

- ul. T. Kościuszki 19 a-b — budynek mieszkalny, 1898 r.

Budynek na planie prostokąta, z dwoma ryzalitami mieszczącymi klatki schodowe w elewacji wschodniej; dwukondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym z facjatami. Dekoracja elewacji w postaci ceglanych pasów, schodkowych gzymsów, obramień okiennych.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; ceglany detal architektoniczny; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- wystrój elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie oryginalnego kształtu okien oraz podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [53](#).

- ul. T. Kościuszki 21 — willa, 1913 r.

Na planie kwadratu, parterowa z mieszkalnym poddaszem; kryta dachem dwuspadowym; Szczyty w konstrukcji ryglowej oraz oszalowane deskami.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

Fot. [54](#).

- ul. T. Kościuszki 22-24 — budynek mieszkalny, 1922 r.

Budynek na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem czterospadowym z facjatami. Elewacja północna od strony ulicy czternastoosiowa; wejścia do budynku w elewacji południowej. Skromna dekoracja elewacji w postaci kamiennie-ceglanego cokółu oraz pasa gzymsowego oddzielającego kondygnacje.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ i formę facjat, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- cokół, gzymsowe podziały elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatkami schodowymi.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

— budynek gospodarczy, ok. 1925 r.

Budynek na rzucie prostokąta z ryzalitami w skrajnych osiach elewacji północnej, jednokondygnacyjny z magazynowym poddaszem, kryty dachem czterospadowym.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma zadaszenia, ryglowa konstrukcja poddasza, układ otworów.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacjach.

Fot. [55](#).

- ul. T. Kościuszki 26-28 — budynek mieszkalny, 1922 r.

Budynek na planie prostokąta z dwoma ryzalitami mieszczącymi klatki schodowe w elewacji wschodniej. Dwukondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym. Fasada dziesięcioosiowa. Wystrój elewacji tworzą kamienny cokół, obramienia wejść w postaci prostych opasek oraz Powyżej odcinków gzymsu załamane na osi w kształcie trójkątnego naczółka; forma ta powtórzona została w tynkowej dekoracji szczytów.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; detale architektoniczne; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku z ryzalitami wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- cokół, detale architektoniczne elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatkami schodowymi.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [56](#).

- ul. T. Kościuszki 32-34 — budynek mieszkalny, ok. 1920 r.

Budynek na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym z facjatami. Fasada czternastoosiowa. Wystrój elewacji w postaci kamiennego cokółu oraz portali ułożonych z kamiennych ciosów.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; kamienne detale wystroju elewacji; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą oraz ceramicznym pokryciem dachu i facjat, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- kamienny cokół i portale;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatkami schodowymi.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [57](#).

ul. 1 Maja

- ul. 1 Maja — fontanna, ok. 1925 r.

Skwer po południowej stronie ul. 1 Maja założony ok. 1925 r.; po przeciwnej stronie ulicy wzniesiono właśnie w 1925 r. nowy budynek dworca. Fontanna usytuowana została pośrodku skweru. O formach neobarokowych, wykonana z piaskowca, wolnostojąca, z okrągłym basenie, którego krawędź zdobiona jest zgeometryzowaną dekoracją roślinną. Woda spływała kaskadowo z jeszcze dwóch mis o mniejszych średnicach podwieszonych na trzonie. Dekoracja mis analogiczna do zdobień krawędzi dolnego basenu; w dolnej partii misy zdobione są rodzajem puklowania. W dolnej części trzonu wyrzeźbione zostały cztery stylizowane delfiny; fontannę wieńczy figura putta rozwierającego paszczę delfina.

Stan zachowania: fontanna nieużytkowana, zachowana bryła fontanny, jej dekoracja ornamentalna i rzeźbiarska.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować formę fontanny; oczyścić oraz przywrócić jej funkcjonowanie.

Fot. [58](#).

- ul. 1 Maja 2 — kino, obecnie restauracja, k. XIX w.

Budynek dwukondygnacyjny, wzniesiony na rzucie prostokąta, kryty dachem dwuspadowym o niskim kącie nachylenia połaci; w elewacji zachodniej arkadowy podcień kryty dachem pulpitem z konstrukcją wspartą na profilowanych kroksztykach. Elewacje artykułowane lizenami, pomiędzy którymi po dwa okna zamknięte lukami pełnymi w drugiej kondygnacji (w przyziemiu elewacji wschodniej brak otworów okiennych). Podziały wertykalne wyznaczają pasy gzymsowe; elewacje obiega kamienno-ceglany cokół.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, artykulacja elewacji; układ otworów w elewacjach; stolarka współczesna PCV; budynek współcześnie odremontowany.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- cokół, lizeny;
- plan, układ wnętrza.

Fot. [60](#).

- ul. 1 Maja 3 — budynek mieszkalny, ok. 1905 r.

Budynek na planie prostokąta z ryzalitami w elewacjach północnej i południowej. Trzykondygnacyjny z poddaszem, kryty dachem dwuspadowym o niskim kącie nachylenia połaci. Fasada ośmioosiowa. Elewacje w cegle klinkierowej; ceglane gzymsy międzykondygnacyjne.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów zamkniętych łukiem odcinkowym w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- ceglane lico elewacji, detal architektoniczny.
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie oryginalnego kształtu okien zamkniętych łukiem odcinkowym oraz podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [61](#).

- ul. 1 Maja 20 — hotel, obecnie budynek mieszkalny, 1896 r.

Budynek na planie zbliżonym do prostokąta, z mocno wysuniętym ryzalitem na osi fasady oraz reprezentacyjnymi zewnętrznymi lustrzanymi schodami. Wysoko podpiwniczony, trójkondygnacyjny z poddaszem mieszkalnym. Kryty dachem naczółkowym. Fasada dwunastoosiowa z czteroosiowym ryzalitem, zwieńczonym tralkową balustradą przesłaniającą taras; szczyt ponad ryzalitem zamknięty wolutowo, z tynkową dekoracją przedstawiającą stylizowane słońce. Fasada artykułowana lizenami w partii ryzalitu; cokół budynku boniowany. Otwory okienne zróżnicowane; w parterze o dużej płaszczyźnie, zamknięte łukiem pełnym.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka okienna częściowo współczesna PCV, stolarka drzwiowa zachowana.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, formę szczytu i ryzalitu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- formę zewnętrznych schodów, cokół, detal architektoniczny;
- oryginalną stolarkę;

— plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Wskazany remont elewacji oraz schodów zewnętrznych.

Fot. [62](#).

- ul. 1 Maja 28 — urząd pocztowy, ok. 1910 r.

Budynek na planie prostokąta o rozczłonkowanej bryle. W części wschodniej parterowy, kryty dachem dwuspadowym z wystawkami w partii wejścia poprzedzony zewnętrznymi schodami oraz dachem pulpitowym z wystawkami w głębszych traktach, w elewacji północnej jednoosiowy. Część zachodnia dwukondygnacyjna, kryta dachem naczółkowym; fasada pięcioosiowa. Całość budynku obiega kamienno-ceglany cokół sięgający prostokątnych płycin pod oknami parteru. Otwory okienne zamknięte łukami odcinkowymi.

Stan zachowania: zachowana rozczłonkowana bryła budynku, forma i materiał zadaszania, układ otworów w elewacjach; stolarka okienna zachowana, drzwiowa współczesna.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- elementy wystroju elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych oraz powtórzenia oryginalnego wykroju okien.

Fot. [63](#).

- ul. 1 Maja 30 — budynek mieszkalny, k. XIX w.

Budynek na rzucie litery „T”; trójkondygnacyjny z mieszkalnym poddaszem, kryty dachami dwuspadowymi o kalenicach prostopadłych do siebie, oddzielnie nad obiema częściami budynku. Wschodnia część fasady trójosiowa, zachodnia pięcioosiowa. Wystrój elewacji w postaci boniowanych naroży budynku, gzymsów międzykondygnacyjnych oraz tynkowych opasek okiennych i otworów wejściowych (w oknach parteru i drugiego piętra opaski spięte kluczami, uszakowe w oknach pierwszego piętra) oraz płycin podokiennych.

Stan zachowania: zachowana rozczłonkowana bryła budynku, forma i materiał zadaszania, układ otworów w elewacjach, wystrój elewacji; stolarka częściowo współczesna PCV. Współcześnie odremontowane przyziemie elewacji północnej.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- wystrój elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych

wzorowanych na oryginalnych.

Zalecane opracowanie jednolitej kolorystyki dla wszystkich elewacji.

Fot. [64](#).

- ul. 1 Maja 32 — budynek mieszkalny, 1903 (8?) r.

Budynek na rzucie litery „L”, trójkondygnacyjny, kryty dachem mansardowym z facjatami. Fasada siedmioosiowa z jednoosiowym pseudoryzalitem na osi. Boniowana partia przyziemia oddzielona od wyższych kondygnacji pasem gzymsowym.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku z pseudoryzalitem, forma i materiał dachu oraz szczytu, układ otworów w elewacjach; zachowana stolarka okienna i drzwiowa (w drzwiach wejściowych kuta krata). Zachowana oryginalna posadzka w sieni oraz drewniana klatka schodowa z ażurową balustradą.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, formę szczytu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- wystrój elewacji;
- oryginalną stolarkę, elementy kute;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową oraz wystrój sieni.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [65](#).

- ul. 1 Maja 48-50 — budynek mieszkalny, 1914 r.

Budynek wzniesiony na rzucie prostokąta, z dwoma płytkimi ryzalitami w elewacji południowej oraz jednoosiowym ryzalitem w północno-wschodnim narożniku budynku. Trójkondygnacyjny z mieszkalnym poddaszem, kryty dachem mansardowym z facjatami. Fasada piętnastoosiowa; w 3 i 4, 9 i 10 oraz 12 i 13 osi od wschodu balkony. Elewacje obiega kamienno-ceglany cokół; skromną dekorację stanowią płyciny pomiędzy oknami parteru i pierwszego piętra w części budynku nr 48; opaski okienne sięgające połowy wysokości okna spięte kluczami w części nr 50.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ i forma facjat, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV. Zachowana stolarka drzwi wejściowych. Zniszczone tynki zewnętrzne.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem mansardowego dachu z facjatami, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- cokół, płyciny międzyokienne oraz opaski okienne;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatkami schodowymi.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych, Wskazany remont elewacji i balkonów.

Fot. [66](#), [67](#).

- ul. 1 Maja 52-54 — budynek mieszkalny, ok. 1910 r.

Budynek na planie wydłużonego prostokąta z bramą przelotową znajdującą się w ryzalicie na osi budynku. Dwukondygnacyjny, kryty dachem czterospadowym z facjatami i lukarnami powiekowymi. Brama przejazdowa o wykroju łuku ostrego sklepiona krzyżowo; w miejscu zwornika stiukowa gwiazda. Fasada dziewięcioosiowa; wystrój elewacji stanowi kamienny cokół, gzyms wieńczący oraz lizeny podkreślające naroża budynku oraz stanowiące podział elewacji bocznych.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku z ryzalitem i przelotową bramą, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ i formę facjat, ryzalit, formę i dekorację bramy przejazdowej, układ osi i wykroj otworów w elewacji;
- cokół, lizeny oraz gzyms wieńczący;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatkami schodowymi.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych borowanych na oryginalnych.

— budynek gospodarczy, ok. 1910 r.

Budynek na planie prostokąta, parterowy, kryty dachem naczółkowym.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, ceglany cokół, układ otworów w elewacjach.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykroj otworów w elewacji;

Fot. [68](#), [69](#), [70](#), [71](#).

ul. A. Mickiewicza

- ul. A. Mickiewicza 1 — budynek mieszkalny, l. 80. XIX .

Budynek narożny z ul. Wolności; powstały z nadania jednego numeru policyjnego dwóm pierwotnie oddzielnie funkcjonującym kamienicom czynszowym. Obie części budynku na planach prostokąta, trójkondygnacyjne z obniżoną kondygnacją poddasza. Budynek narożny ze ściętym, jednoosiowo (tu balkony z kutymi, ażurowymi balustradami w drugiej i trzeciej kondygnacji) opracowanym narożem, posiada elewację południową (od strony ul. Wolności) czteroosiową, elewację zachodnią trójosiową; budynek północny w pierzei ul. A. Mickiewicza posiada fasadę sześćosiową. Oba budynki powstawały równolegle; posiadają zbliżony wystrój elewacji w postaci gzymsów międzykondygnacyjnych (gzyms przebiegający pod oknami drugiego piętra wsparty na konsolkach), bogatych obramień okien drugiej i trzeciej kondygnacji składających się z profilowanych tynkowych opasek, zwieńczeń w postaci odcinków gzymsu wspartego na konsolkach, poniżej których, na osi okien, rozetki; pod oknami pierwszego piętra (jedynie w budynku narożnym) dekorowane girlandami płycin. Elewacje obu budynków obiega kamiennie-ceglany cokół oraz kroksztynowy gzyms

wieńczący; przyziemie budynku narożnego boniowane.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszienia, układ otworów w elewacjach; historyzujący wystrój elewacji; stolarka okienna i drzwiowa. Zniszczone tynki elewacyjne.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku z zaznaczonym podziałem na dwa pierwotne budynki wraz z formą dachu i kroksztynowym gzymsem wieńczącym, układ osi i wykroj otworów w elewacji;
- wystrój architektoniczny elewacji;
- oryginalną stolarkę, elementy kute;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Wskazany remont elewacji.

Fot. [74](#).

- ul. A. Mickiewicza 3 — budynek mieszkalny, l. 80. XIX w.

Budynek na planie prostokąta, trójkondygnacyjny z obniżoną kondygnacją poddasza. Fasada siedmioosiowa. W trzeciej osi od południa brama przejazdowa. Przyziemie budynku przebudowane, z wydzielonymi lokalami handlowymi. Fasada wraz z kondygnacją poddasza artykułowana pilastrami korynckimi w wielkim porządku w narożach oraz wydzielającymi trójosiową część centralną. Okna pięter mieszkalnych w obramieniach tynkowych z nadokiennikami, utworzonymi przez odcinki gzymsu wsparte na konsolkach, pomiędzy którymi płytciny z rozetami. Okap dachu wsparty na kroksztynowym gzymsem wieńczącym.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszienia, gzyms wieńczący, układ otworów w elewacjach; tynkowy wystrój fasady; stolarka drzwiowa i okienna w złym stanie technicznym. Przyziemie przebudowane. Zniszczone tynki elewacyjne. Zachowana drewniana klatka schodowa.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą dachu i kroksztynowym gzymsem, układ osi i wykroj otworów w elewacji;
- wystrój architektoniczny fasady;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Wskazana rekompozycja przyziemia.

Wskazany remont elewacji.

Fot. [75](#).

- ul. A. Mickiewicza 4 — budynek mieszkalny, ok. 1890 r.

Budynek na planie wydłużonego prostokąta: stanowi ciąg dwóch równocześnie wznoszonych kamienic (numery 4 i 6); budynek nr 4 zajmuje część południową. Brama przejazdowa

zajmuje skrajną północną oś budynku; która zaakcentowana wystrojem architektonicznym fasady Podkreśla podział budynku na dwie części. Budynek trzykondygnacyjny z obniżoną kondygnacją poddasza, kryty dachem pulpitowym. Fasada ośmioosiowa; Skrajna oś bramy z partią parteru boniowaną; oddzielona od pozostałej części budynku rzędem kwadratowych tynkowych płyt; od budynku następnego oddzielona pasem boni. Pozostała część budynku z symetrycznie opracowanym licem fasady. Wejście do budynku w czwartej osi od strony południowej; elewacje w okładzinie z cegły klinkierowej. Horyzontalne podziały architektoniczne fasady tworzą gzymsy międzykondygnacyjne. Otwory parteru zamknięte łukiem pełnym w tynkowych opaskach spiętych kluczem; okna pięter o wykroju prostokątnym z nadokiennikami w formie odcinków gzymsu wspartych na konsolkach. Okno drugiego piętra w osi bramy zwieńczone trójkątnym naczółkiem. Elewacje obiega ceglano-kamienny cokół; elewacje wieńczy kroksztynowy gzyms.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; ceglane lico elewacji, wystrój architektoniczny elewacji; stolarka drzwiowa zachowana, okienna częściowo współczesna PCV; zachowana drewniana klatka schodowa oraz sztukatorski wystrój sieni.

> Zalecenia konserwatorskie:

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu oraz kroksztynowym gzymsem, bramę przejazdową, układ osi i wykroj otworów w elewacji;
- ceglaną okładzinę elewacji, wystrój architektoniczny elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [76](#).

- ul. A. Mickiewicza 6 — budynek mieszkalny, ok. 1890 r.

Budynek na planie prostokąta: stanowi ciąg dwóch równocześnie wznoszonych kamienic (numery 4 i 6); budynek nr 6 zajmuje część północną. Budynek trzykondygnacyjny z obniżoną kondygnacją poddasza, kryty dachem pulpitowym. Fasada siedmioosiowa; Skrajna oś południowa z partią parteru boniowaną; oddzielona od pozostałej części budynku rzędem kwadratowych tynkowych płyt; od budynku następnego oddzielona pasem boni. Pozostała część budynku z symetrycznie opracowanym licem fasady. Wejście do budynku w trzeciej osi od strony północnej; lico elewacji w cegle klinkierowej. Podziały architektoniczne fasady tworzą gzymsy międzykondygnacyjne. Otwory parteru zamknięte łukiem pełnym w tynkowych opaskach spiętych kluczem; okna pięter o wykroju prostokątnym z nadokiennikami w formie odcinków gzymsu wspartych na konsolkach oraz trójkątnych naczółków. Elewacje obiega ceglano-kamienny cokół oraz wieńczy kroksztynowy gzyms.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; ceglana okładzina elewacji, wystrój architektoniczny elewacji; stolarka drzwiowa zachowana, okienna częściowo współczesna PCV; zachowana drewniana klatka schodowa.

> Zalecenia konserwatorskie:

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;

- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu oraz kroksztynowym gzymsem, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- ceglane lico elewacji, wystrój architektoniczny elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [77](#).

- ul. A. Mickiewicza 8 — budynek mieszkalny, ok. 1900 r.

Budynek na planie prostokąta z ryzalitem w elewacji wschodniej, dwukondygnacyjny z poddaszem mieszkalnym, kryty dachem dwuspadowym. Fasada sześćoosiowa. Elewacje, które obiega ceglano-kamienny gzymś, pozbawione wystroju. Zachowana laubzegowa dekoracja szczytu ryzalitu oraz drewniany kroksztynowy gzymś wieńczący.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszienia, układ otworów w elewacjach; zachowana stolarka okienna, detale ciesielskie.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku z ryzalitem wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- cokół, drewniane elementy wystroju architektonicznego;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [78](#).

- Szkoła podstawowa im. M. Konopnickiej w Jaworzynie Śl., ul. Mickiewicza 9, ok. 1892 r., rozbudowa ok. 1920 r.

Budynek szkolny wzniesiony na planie prostokąta, trzykondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym. Elewacje na kamiennym cokole; płaszczyzna fasady podzielona ryzalitami na trzy czteroosiowe części. Ryzalit północny dwuosiowy z wejściem głównym do budynku szkolnego z współczesną, betonową osłoną ryzalit południowy jednoosiowy. Wydzielona część centralna zwieńczona trójkątnym szczytem; w tej części okna parteru i pierwszego piętra o większej płaszczyźnie.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma dachu; dyspozycja elewacji; stolarka okienna współczesna PCV, drzwi wejściowych oryginalna. Budynek po remoncie fasady.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku z ryzalitami wraz z formą dwuspadowego dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- stolarkę drzwiową;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W Przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych

wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [10](#).

ul. Ogrodowa

- ul. Ogrodowa 2 — budynek mieszkalny, ok. 1905 r.

Budynek na planie prostokąta z ryzalitem na osi elewacji zachodniej. Dwukondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym. Wystrój elewacji tworzą ceglane opaski okien i drzwi wejściowych, zamknięte łukiem odcinkowym oraz ceglane naroża ryzalitu i budynku.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszania, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- ceglano-kamienny cokół, ceglany detal architektoniczny; oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych oraz powtórzenie oryginalnego kształtu okien.

Fot. [79](#).

ul. Poczтовая

- ul. Poczтовая 2-2a — budynek mieszkalny, ok. 1895 r.

Budynek na planie prostokąta, trzykondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym. Elewacja wschodnia ośmioosiowa z symetrycznie rozmieszczonymi wejściami w osiach drugiej i siódmej. Detal architektoniczny ceglany: gzymsy międzykondygnacyjne, nadproża okien zamkniętych łukiem odcinkowym oraz ceglane płaszczyzny elewacji w osiach wejść (zamknięte schodkowo, sięgające wysokości pierwszego piętra).

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszania, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- ceglany detal architektoniczny;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

— budynek gospodarczy, ok. 1900 r.

Budynek na planie prostokąta, parterowy z magazynowym poddaszem, kryty dachem dwuspadowym o niskim kącie nachylenia połaci (eternit).

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma zadaszenia.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji. Wskazany remont budynku.

Fot. [80](#), [81](#).

• ul. Pocztowa 4-4a — budynek mieszkalny, ok. 1895 r.

Budynek na planie prostokąta, trzykondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym. Elewacja wschodnia ośmioosiowa z symetrycznie rozmieszczonymi wejściami w osiach drugiej i siódmej. Detal architektoniczny ceglany: gzymsy międzykondygnacyjne, nadproża okien zamkniętych łukiem odcinkowym oraz ceglane płaszczyzny elewacji w osiach wejść (do wysokości pierwszego piętra, schodkowo zamknięte).

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

— historyczne granice parceli;

— bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;

— ceglany detal architektoniczny;

— oryginalną stolarkę;

— plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

— budynek gospodarczy, ok. 1900 r.

Budynek na planie prostokąta, parterowy z magazynowym poddaszem, kryty dachem dwuspadowym o niskim kącie nachylenia połaci.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma zadaszenia.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji, Wskazany remont budynku.

Fot. [82](#), [83](#).

• ul. Pocztowa 6-6a — budynek mieszkalny, 1903 r.

Budynek na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym; elewacja frontowa czteroosiowa z wejściem w skrajnej południowej osi. Detal architektoniczny ceglany w formie pasów oraz obramień okien zamkniętych łukiem obniżonym.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; zachowana stolarka okienna i drzwiowa, klatka schodowa z drewnianą tralkową balustradą.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- ceglany detal architektoniczny;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

— budynek gospodarczy Budynek na planie prostokąta, jednokondygnacyjny, kryty dachem pulpitowym. *Stan zachowania*: zachowana bryła budynku, forma zadaszania.

> *Zalecenia konserwatorskie*:

Należy zachować:

- bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji.

Fot. [84](#).

ul. Polna

- ul. Polna 1 — budynek mieszkalny, pocz. XX w.

Budynek na planie prostokąta, dwukondygnacyjny z poddaszem, kryty dachem naczółkowym, elewacje wschodnia oraz zachodnia ośmioosiowe, szczytowa elewacja południowa cztero-osiowa. Wertykalne podziały elewacji w formie pasów gzymsowych.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszania, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie*:

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem naczółkowego dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- kamienny cokół, ceglane gzymsy międzykondygnacyjne;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [85](#).

- ul. Polna 2 — siedziba Banku Spółdzielczego, budynek mieszkalny, k. XIX w.

Budynek na planie prostokąta z ryzalitem w elewacji zachodniej. Dwukondygnacyjny, z obniżoną kondygnacją poddasza, kryty dachem dwuspadowym. Elewacja zachodnia pięćosiowa, na osi jednoosiowy ryzalit zwieńczony szczytem. Wystrój elewacji w postaci kamiennego cokołu, gzymsów międzykondygnacyjnych oraz neoklasycystycznego obramienia okna piętra i poddasza w ryzalicie (otwory okienne ujęte w lizeny, na których wsparte proste belkowanie oraz w oknie poddasza segmentowy naczółek; prostokątne płyciny podokienne).

Stan zachowania: W elewacji południowej dobudowane zewnętrzne Wejście do pomieszczeń

zajmowanych przez bank; zachowana bryła budynku z ryzalitem, forma szczytu, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; wystrój elewacji, stolarka drzwiowa oraz okienna współczesna.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- kamienny cokół, wystrój elewacji;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [86](#).

ul. Powstańców Śląskich

- ul. Powstańców Śl. 4-4a — budynek mieszkalny, 1902 r. Budynki przy ul. Powstańców Śl. 4-4a i 6-6a wzniesione według jednego projektu. Na planie prostokąta, dwukondygnacyjny z obniżoną kondygnacją poddasza, kryty dachem dwuspadowym o niskiej strzałce; dłuższe elewacje jedenastoosiowe z wejściami w czwartej i siódmej osi od strony południowej, podkreślone płytkimi ryzalitami. Ceglane lico elewacji; ceglany również detal architektoniczny — gzymsy międzykondygnacyjne oraz nadproża okien zamkniętych łukiem odcinkowym.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku z ryzalitami; forma zadaszenia; układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- ceglane lico elewacji — niedopuszczalne pokrycie elewacji powłokami malarskimi; ceglany detal architektoniczny;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych oraz powtórzenie oryginalnego kształtu okien.

Fot. [87](#).

- ul. Powstańców Śl. 6-6a — budynek mieszkalny, 1903 r. Budynki przy ul. Powstańców Śl. 4-4a i 6-6a wzniesione według jednego projektu. Na planie prostokąta, dwukondygnacyjny z obniżoną kondygnacją poddasza, kryty dachem dwuspadowym o niskiej strzałce; dłuższe elewacje jedenastoosiowe z wejściami w czwartej i siódmej osi od strony północnej, podkreślone pseudoryzalitami. Elewacje w cegle klinkierowej; ceglany również detal architektoniczny — gzymsy międzykondygnacyjne; nadproża okien pierwotnie zamkniętych łukiem odcinkowym.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku z pseudoryzalitami; forma zadaszenia; układ

otworów w elewacjach; zmieniony wykrój otworów okiennych, stolarka częściowo wtórna.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi w elewacjach;
- ceglaną okładzinę elewacji
- niedopuszczalne pokrycie elewacji powłokami malarskimi; ceglany detal architektoniczny.
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych oraz zastosowanie oryginalnego kształtu okien pierwotnie zamkniętych łukiem odcinkowym.

Fot. [88](#).

- ul. Powstańców Śl. 8 — budynek mieszkalny i tranfostacja, ok. 1910 r.

Budynek wzniesiony na planie prostokąta; dwudzielny. Część zachodnią zajmuje trafostacja — dwukondygnacyjna, kryta dachem dwuspadowym w układzie szczytowym; część wschodnia — mieszkalna, parterowa z obniżoną kondygnacją poddasza, kryta dachem dwuspadowym o niskiej strzałce w układzie kalenicowym, elewacja frontowa czterosiowa. Elewacje w cegle klinkierowej.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, ceglane lico elewacji układ otworów w elewacjach; zachowana stolarka.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formami dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- oryginalną stolarkę.

Niedopuszczalne malowanie ceglanych elewacji.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [89](#).

ul. J. Słowackiego

- J. Słowackiego 2 — budynek mieszkalny, ok. 1890 r.

Kamienica usytuowana w zwartym ciągu zabudowy; na planie prostokąta; budynek czterokondygnacyjny. Fasada siedmioosiowa z umieszczonym na osi pseudoryzalitem oraz bramą przejazdową. Przyziemie fasady boniowane; podziały wertykalne fasady w postaci gzymsów międzykondygnacyjnych. Otwór wejściowy zamknięty łukiem odcinkowym. Otwory okienne o wykroju prostokątnym w profilowanych tynkowych opaskach w pierwszej i czwartej kondygnacji spięte wyrobionymi w tynku kluczami; w drugiej kondygnacji trójkątne i półkoliste naczółki, okna trzeciej kondygnacji zwieńczone odcinkami gzymsu.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma dachu, układ otworów w elewacjach; wystrój architektoniczny fasady; stolarka częściowo współczesna PCV; zachowana drewniana klatka schodowa.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku z bramą przejazdową, formę dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- wystrój architektoniczny fasady;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [90](#).

- J. Słowackiego 4 — budynek mieszkalny, ok. 1880 r.

Kamienica usytuowana w zwartym ciągu zabudowy; na planie prostokąta, trzykondygnacyjna, Fasada siedmioosiowa z wejściem oraz pseudoryzalitem na osi. Wertykalne podziały fasady w formie ceglanego cokołu oraz pasów gzymsowych. Otwór wejściowy oraz okna I piętra w profilowanych opaskach; okna piętra z naczótkami w formie odcinków gzymsu.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma dachu, układ otworów w elewacjach; wystrój fasady; stolarka okienna częściowo współczesna PCV; stolarka drzwiowa w złym stanie technicznym. Widoczne zawilgocenia budynku; zniszczone tynki elewacyjne.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- pseudoryzalit, cokół, gzymsy, obramienia otworów;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Wskazany remont budynku.

Fot. [91](#).

- J. Słowackiego 6— budynek mieszkalny, ok. 1890 r.

Budynek skrajny w zwartym ciągu zabudowy zachodniej pierzei ul. J. Słowackiego; na planie Prostokąta, czterokondygnacyjny. Fasada siedmioosiowa z centralnie umieszczonym wejściem. Elewacje na ceglanym cokole; podziały wertykalne fasady pasami gzymsowymi; okna piętra z trójkątnymi naczótkami; okna trzeciej kondygnacji z naczótkami w postaci odcinków gzymsu. Elewacja północna ślepa.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma zadaszenia, układ otworów w elewacjach; wystrój fasady; stolarka okienna częściowo współczesna PCV; stolarka drzwi wejściowych oryginalna.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- cokół, gzymsy, obramienia otworów wejściowych;
- oryginalną stolarkę;

— plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [92](#).

- J. Słowackiego 8 — budynek mieszkalny, k. XIX w.

Budynek mieszkalny wolnostojący; na planie prostokąta, z ryzalitem na osi fasady; dwukondygnacyjny z poddaszem, kryty dachem dwuspadowym w układzie kalenicowym. Wystrój elewacji w postaci pasów gzymsowych oraz odcinków gzymsów ponad otworami okiennymi. Naroża ryzalitu zdobią pilastry z prostymi głowicami, które wspierają wieńczące ryzalit proste belkowanie oraz trójkątny naczótek.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszania, układ otworów w elewacjach; wystrój elewacji; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku z ryzalitem wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- ceglany cokół, dekorację fasady;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [93](#).

- J. Słowackiego 9 — gospoda, obecnie w wydzielonej części budynku Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Sanus”, część budynku mieszkalna, l. 90. XIX w.

Budynek o charakterze willowym, na planie zbliżonym do kwadratu; trzykondygnacyjny, kryty dachem czterosпадowym. Do budynku prowadzą dwa niezależne wejścia: w elewacjach wschodniej i południowej. Elewacje na kamiennym cokole; lico parteru boniowane; w wyższych kondygnacjach okładzina z cegły klinkierowej. Otwory okienne i drzwiowe wejścia południowego zamknięte łukiem odcinkowym, w tynkowych opaskach z kluczami; w narożach budynku pasy boni.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszania, układ otworów w elewacjach; wystrój elewacji; stolarka drzwiowa zachowana, stolarka współczesna PCV. Zachowana drewniana klatka schodowa z tralkową balustradą. W ostatnich latach przeprowadzony został remont elewacji północnej i wschodniej.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- cokół, boniowanie, obramienia otworów wejściowych;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Wskazany remont elewacji zachodniej i południowej.
Fot. [94](#), [95](#), [96](#).

ul. Spółdzielcza

- ul. Spółdzielcza 1 — zespół dawnego folwarku Kłopotna (*Friedrichsrodung*)
Zabudowania folwarku znajdują się w oddaleniu na północ od zabudowań miejskich, w obecnych granicach administracyjnych miasta. Historycznie folwark nie był powiązany z miastem: przynależał do majątku w Piotrowicach Świdnickich, należących do majoratu w Łażanach. Zachował się pierwotny układ zabudowań folwarku w czworobok (nie zachował się jeden budynek gospodarczy, zamykający pierzeję północną). Główny wjazd na folwark prowadził od południowego zachodu; po przeciwnej stronie majdanu znajdowały się wjazdy od strony pól.

— budynek mieszkalny, 3 ćw. XIX w.

Na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym z facjatą; elewacja wschodnia czteroosiowa.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, otwory okienne współcześnie powiększone, stolarka okienna współczesna; zachowana stolarka drzwi wejściowych.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu,
- oryginalną stolarkę;

— obora I, 4 ćw. XIX w.

Na planie prostokąta, kryta dachem naczółkowym.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;

— obora II, ok. poł. XIX w.

Budynek na planie prostokąta, kryty dachem dwuspadowym.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;

— stodoła, 4 ćw. XIX w.

Na planie prostokąta, kryta dachem dwuspadowym przekrytym eternitem.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma dachu, układ otworów w elewacjach.

> Zalecenia konserwatorskie:

Należy zachować:

— bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji.

Fot. [97](#), [98](#), [99](#), [100](#).

ul. Świdnicka

- ul. Świdnicka 1 — budynek mieszkalny, ok. 1890 r.

Budynek wzniesiony na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem jednospadowym o załamanej połąci z facjatami. Fasada pięcioosiowa z centralnym, jednoosiowym ryzalitem z wejściem głównym. Otwory zamknięte łukiem odcinkowym podkreślonym dekoracją wykonaną w dwubarwnej cegle. Elewacje w dwubarwnej cegle klinkierowej.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszienia, układ i formę facjat, układ otworów w elewacjach; barwna ceglana okładzina elewacji, stolarka okienna częściowo współczesna PCV; stolarka drzwiowa zachowana.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

— historyczne granice parceli;

— bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu z facjatami, układ osi i wykrój otworów w elewacji;

— dwubarwną okładzinę elewacji;

— oryginalną stolarkę;

— plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [101](#).

- ul. Świdnicka 2 — budynek mieszkalny, l. 90. XIX w.

Budynek narożny (naroże ul. Świdnickiej i ul. Polnej). Na planie prostokąta, ze ściętym narożnikiem oraz płytkim ryzalitem w elewacji zachodniej. Budynek czterokondygnacyjny; elewacja północna pięcioosiowa, zachodnia siedmioosiowa — ryzalit zajmuje środkową oś elewacji. W przyziemiu w elewacji zachodniej witryny lokali handlowych. W drugiej kondygnacji ściętego naroża budynku wykusz. Neorenesansowy, bogaty wystrój elewacji: boniowane lico przyziemia, ceglana okładzina elewacji pięter, boniowane naroża kondygnacji strychowej; pasy gzymsowe, rozbudowane obramienia otworów — profilowane spięte kluczami w drugiej kondygnacji; okna trzeciej kondygnacji w profilowanej opasce, płyciną podokienną oraz trójkątnymi oraz półokrągłymi naczótkami.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma zadaszienia, układ otworów w elewacjach, wystrój architektoniczny elewacji; stolarka okienna częściowo współczesna PCV, stolarka drzwiowa zachowana; drewniana klatka schodowa. Budynek po remoncie elewacji.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

— historyczne granice parceli;

- bryłę budynku z wykuszem wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- neorenesansowy wystrój elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [102](#).

- ul. Świdnicka 4 — budynek mieszkalny, ok. 1900 r.

Budynek na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym. Wystrój elewacji w postaci gzymsów, ceglanych obramień okiennych, elementów dekoracji ciesielskiej.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszania, układ otworów w elewacjach, oryginalne elementy wystroju; stolarka zachowana.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji
- detale architektoniczne;
- oryginalną stolarkę;

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [103](#).

- ul. Świdnicka 7 — budynek mieszkalny, k. XIX w.

Budynek na rzucie prostokąta. Dwukondygnacyjny o bryle rozczłonkowanej ryzalitem w elewacji wschodniej oraz ośmioboczną wieżą, mieszczącą klatkę schodową w elewacji północnej. Fasada czteroosiowa z dwuosiowym ryzalitem nakrytym dachem dwuspadowym. Elewacje ceglane; wystrój architektoniczny w postaci gzymsu międzykondygnacyjnego oraz obramień okiennych; wieńczący gzyms kroksztynowy.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku z wykuszem i wieżą forma i materiał zadaszania, ceglane elewacje, układ otworów w elewacjach, wystrój architektoniczny, ciesielska dekoracja gzymsu kroksztynowego; stolarka okienna częściowo współczesna PCV; stolarka drzwiowa wtórna.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą dachu i gzymsem kroksztynowym, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- ceglana okładzinę oraz wystrój elewacji;
- oryginalną stolarkę; wskazana wymiana wtórnej stolarki drzwiowej;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [104](#), [105](#).

- ul. Świdnicka 8-8a — budynek mieszkalny, pocz. XX w.

Budynek założony na rzucie litery „L”, trójkondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym. Elewacja południowa — frontowa — dziewięcioosiowa, rozczłonkowana dwoma ryzalitami: dwuosiowy w skrajnej zachodniej części budynku oraz jednoosiowy pośrodku elewacji. Część otworów okiennych zamkniętych łukiem odcinkowym w ceglanych opaskach (również ceglane lico ryzalitu na osi budynku).

Stan zachowania: zachowana bryła budynku z ryzalitami, forma zadaszenia, układ otworów w elewacjach; ceglany detal, stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- ceglany detal, opaski okienne;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [106](#).

- ul. Świdnicka 13 — willa, ok. 1900 r.

Wzniesiona na rzucie prostokąta, z ryzalitami na osiach dłuższych elewacji. Dwukondygnacyjna z mieszkalnym poddaszem; kryta dachem naczółkowym w układzie kalenicowym. Lico elewacji przyziemia tynkowane, powyżej ceglane. Naroża budynku i ryzalitu podkreślone pasami boni. Dwuosiowy ryzalit zwieńczony szczytem z dekoracją w postaci pasa boni o zarysie trójliścia. Otwory okienne zamknięte łukiem odcinkowym w parterze z płycinami podokiennymi na piętrze w tynkowych profilowanych opaskach spiętych kluczem z nadokiennikami w postaci odcinków gzymsu; w szczycie zdwojone otwory okienne nakryte wspólnym trójkątnym naczółkiem. Wertykalny podział fasady w postaci gzymsów międzykondygnacyjnych; elewacje wieńczy gzyms kroksztynowy.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku z ryzalitami, forma i materiał naczółkowego dachu, forma szczytu, układ otworów w elewacjach, wystrój elewacji, ciesielska dekoracja kroksztynów; stolarka okienna częściowo współczesna PCV; stolarka drzwiowa zachowana. Zachowany teren ogródka frontowego oraz podmurówka ogrodzenia.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku z ryzalitami wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu oraz szczytu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- wystrój elewacji; dekorację ciesielską;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Wskazane uzupełnienie współczesnych bezpodziałowych tafli okiennych o układ szprosów wzorowany na oryginalnym.

Wskazane otoczenie parceli ogrodzeniem z wykorzystaniem istniejącej podmurówki.

Fot. [107](#).

- ul. Świdnicka 13a — oficyna mieszkalna, XIX/XX w.

Budynek na rzucie prostokąta, do którego zostały dobudowane budynki gospodarcze; dwukondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym o niskiej strzałce; wystrój elewacji w postaci ceglanych gzymsów oraz opasek okiennych.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka zachowana.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- oryginalną stolarkę;

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

— budynek gospodarczy XIX/XX w.

Budynek na planie litery „L”, jednokondygnacyjny, kryty dachem pulpitowym.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma zadaszenia.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji.

Fot. [108](#).

- ul. Świdnicka 14 — willa, ok. 1900 r.

Budynek na planie prostokąta, parterowy z mieszkalnym poddaszem, kryty dachem dwuspadowym w ustawieniu szczytowym. Skromny detal architektoniczny w postaci ceglanych nadproży okiennych. Szczyt oraz krokwiny z dekoracją ciesielską

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, ciesielska dekoracja szczytu, układ otworów w elewacjach; stolarka zachowana.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, dekorację ciesielską szczytu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- oryginalną stolarkę.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

— budynek gospodarczy, ok. 1900 r.

Na rzucie prostokąta, parterowy, kryty dachem dwuspadowym.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia oraz szczytu wraz jego ciesielską dekoracją; brama wjazdowa do garażu współczesna.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu oraz jego ciesielską dekorację.

Fot. [109](#), [110](#).

ul. Towarowa

- ul. Towarowa 1 — willa, obecnie lecznica dla zwierząt, ok. 1900 r.

Willi o zróżnicowanej bryle, na rzucie prostokąta; dwukondygnacyjna z wysokim podpiwniczeniem, kryta dachami dwuspadowymi o prostopadłych kalenicach. Główne Wejście prowadzi do willi od strony północnej po jednobiegowych, zewnętrznych schodach z kamienną tralkową balustradą. Kamienne są również pozostałe elementy wystroju: tralkowe balustrady balkonu, opaski okien zamkniętych łukiem odcinkowym; bonia w narożach budynku. Elewacje w cegle klinkierowej.

Stan zachowania: zachowana zróżnicowana bryła budynku, forma i pokrycie dachu, układ otworów w elewacjach, obramienia okienne, detale kamienne; stolarka oryginalna.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- ceglana okładzinę elewacji, obramienia otworów, kamienne detale wystroju elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [111](#).

ul. Westerplatte

- ul. Westerplatte 1 — budynek mieszkalny, ok. 1890 r.

Kamienica wolnostojąca, na rzucie prostokąta, z pseudoryzalitem w elewacji zachodniej. Budynek z siedmioosiową fasadą i wejściem na osi; jedynymi elementami wystroju elewacji są ceglany cokół oraz gzyms przebiegający ponad parterem.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma dachu, układ otworów w elewacjach; stolarka drzwi wejściowych zachowana, stolarka okienna częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli wraz z przedogródkiem;
- bryłę budynku z pseudoryzalitem wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- cokół, gzyms międzykondygnacyjny;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Zalecane zagospodarowanie ogródka frontowego.

Fot. [113](#).

- ul. Westerplatte 2 — budynek mieszkalny, ok. 1890 r.

Kamienica wolnostojąca, na planie prostokąta, trójkondygnacyjna, kryta dachem

mansardowym z facjatami w dolnej połaci. Elewacje rozcłonkowane ryzalitami. Bogaty historyzujący wystrój elewacji: partia przyziemia boniowana, powyżej okładzina ceglana; narożniki budynku oraz ryzalitów zaakcentowane wydatnymi boniami; podziały wertykalne elewacji tworzą gierowane gzymsy międzykondygnacyjne oraz dodatkowe pasy gzymsowe na wysokości okien drugiej i trzeciej kondygnacji. Wejście znajduje się na osi elewacji południowej (podkreślone gzymsem o wykroju łuku nadwieszzonego. Otwory okienne o różnorodnych wykrojach oraz w bogatych obramieniach tynkowych.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma mansardowego dachu z facjatami, układ otworów w elewacjach; eklektyczny wystrój architektoniczny; zachowana oryginalna stolarka. Przed budynkiem zachowany teren ogródka frontowego oraz kamienna podmurówka ogrodzenia.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli, oryginalną formę ogrodzenia;
- bryłę budynku z ryzalitami wraz z formą mansardowego dachu, układ i formę szczytów oraz facjat, układ osi i wykroj otworów w elewacji;
- eklektyczny wystrój architektoniczny elewacji;
- oryginalną stolarkę drzwiową i okienną;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Wskazane zagospodarowanie ogródka frontowego.

Fot. [114](#), [115](#).

- ul. Westerplatte 3 — budynek mieszkalny, ok. 1890 r.

Wolnostojąca kamienica, czterokondygnacyjna, kryta dachem płaskim; wzniesiona na planie prostokąta z dwoma dwuosiowymi ryzalitami w siedmioosiowej fasadzie; Wejście znajduje się na osi fasady. Lico elewacji przyziemia tynkowane, powyżej ceglana okładzina; naroża budynku i ryzalitów zaakcentowane lizenami; wieńczący gzyms kroksztynowy. Okna drugiej i trzeciej kondygnacji z nadokiennikami w postaci odcinków profilowanego gzymsu.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku z ryzalitami, forma zadaszenia, układ otworów w elewacjach; wystrój elewacji; stolarka drzwiowa zachowana, okienna częściowo współczesna PCV. Zachowany teren przedogródka wraz z ogrodzeniem z ceglana podmurówką oraz słupkami ogrodzeniowymi.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli wraz z ogródkiem frontowym oraz formą ogrodzenia;
- bryłę budynku z ryzalitami wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykroj otworów w elewacji;
- kamiennie-ceglany cokół budynku, ceglane lico elewacji; architektoniczną dekorację fasady;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [116](#).

- ul. Westerplatte 4 — budynek mieszkalny, ok. 1890 r.

Kamienica wolnostojąca, usytuowana w głębi parceli. Trójkondygnacyjna na wysokim cokole, kryta dachem płaskim. Fasada trójosiowa z dwukondygnacyjnym ryzalitem na osi. Lico elewacji ceglane, dekoracja tynkowa w postaci opasek okiennych spiętych kluczami, międzykondygnacyjnych pasów gzymsowych oraz kostkowo wycinanych pasów podkreślających naroża budynku i ryzalitu.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku z ryzalitem, forma zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV. Zachowana oryginalna podmurówka ogrodzenia oraz teren ogródka frontowego.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli, formę ogrodzenia, teren przedogródka;
- bryłę budynku z ryzalitem wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- ceglana okładzinę elewacji, cokół, elementy wystroju architektonicznego elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [117](#).

- ul. Westerplatte 6 — budynek mieszkalny, ok. 1890 r.

Kamienica wolnostojąca, trzykondygnacyjna z mieszkalną kondygnacją poddasza. Na rzucie prostokąta, z dwuosiowym ryzalitem na osi fasady (w drugiej i trzeciej kondygnacji balkony z oryginalną ażurową balustradą); kryta dachem dwuspadowym o niskiej strzałce. Fasada sześćosiowa; boczne elewacje czterosiowe. W przyziemiu elewacje obiega ceglany cokół; lico parteru pokrywają pasy boni; powyżej okładzina ceglana. Podziały wertrykalne elewacji tworzą wydatne, gierowane gzymsy międzykondygnacyjne oraz proste pasy gzymsowe pomiędzy nimi. Naroża budynku oraz ryzalitu artykułowane pasami boni. Okna w tynkowych opaskach spiętych klinowym kluczem; prostokątne płyciny podokienne.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku z ryzalitem, forma zadaszenia, układ otworów w elewacjach; eklektyczny wystrój architektoniczny elewacji; oryginalna stolarka okienna zachowana jedynie w oknach I piętra; pozostała stolarka współczesna PCV. Zachowane oryginalne balustrady balkonów. Zachowany teren frontowego ogródka oraz oryginalna kamienna podmurówka ogrodzenia.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli wraz z ogrodzeniem, teren przedogródka;
- bryłę budynku z ryzalitem wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- wystrój elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [118](#).

- ul. Westerplatte 7 — budynek mieszkalny, ok. 1890 r.

Budynek na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym w układzie kalenicowym. Na osi pięcioosiowej fasady jednoosiowy pseudoryzalit zwieńczony trójkątnym naczółkiem, w którym okulus. W drugiej kondygnacji naroża pseudoryzalitu zaakcentowane korynckimi pilastrami; okna pierwszego piętra w prostych tynkowych obramieniach zwieńczonych odcinkami gzymsu. Elewacje obiega kamiennie-ceglany cokół; Wertykalny podział fasady tworzy międzykondygnacyjny pas gzymsowy.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku z pseudoryzalitem, forma i materiał zadaszania oraz szczytu, układ otworów w elewacjach; wystrój elewacji; zachowana stolarka okienna i drzwiowa; zachowana drewniana klatka schodowa.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- elementy wystroju architektonicznego: cokół, obramienia otworów wejściowych, pasy gzymsowe, pilastry;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych borowanych na oryginalnych.

Fot. [119](#).

- ul. Westerplatte 8 — budynek mieszkalny, ok. 1890 r.

Kamienica wolnostojąca, na planie prostokąta z ryzalitami w elewacjach bocznych. Na ceglano-kamiennym cokole, trzykondygnacyjna, kryta dachem płaskim, z wejściem w ryzalicie elewacji południowej. Historyzujący wystrój elewacji w postaci gzymsowych podziałów, boniowanego lica przyziemia, profilowanych opasek okiennych, naczółków okien drugiej kondygnacji w postaci odcinków gierowanego gzymsu wspartych na konsolowych wspornikach, arkadowych blend w dekoracji ryzalitu południowego.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku z ryzalitami, forma zadaszania, układ otworów w elewacjach; wystrój architektoniczny, stolarka okienna częściowo współczesna PCV, stolarka drzwi wejściowych oryginalna. Zachowany teren przedogródka.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli wraz z przedogródkiem; zalecana wymiana ogrodzenia z siatki na ogrodzenie na podmurówce;
- bryłę budynku z ryzalitami wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- cokół, wystrój architektoniczny elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [120](#).

- ul. Westerplatte 9 — dawna plebania ewangelicka, obecnie opuszczona, 1902 r.
Budynek wolnostojący, założony na rzucie litery „T” z werandą w elewacji ogrodowej. Jednokondygnacyjny z mieszkalnym poddaszem. Skrzydła kryte dachami dwuspadowymi o prostopadłych kalenicach z laubzegową dekoracją szczytów. Ceglana dekoracja fasady: obramienia okienne, gzymsy, pasy akcentujące naroża budynku oraz formę szczytu, imitacja szachulcowej konstrukcji poddasza.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszania, układ otworów w elewacjach; ceglana dekoracja elewacji; zachowana oryginalna stolarka okienna i drzwiowa.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli; formę ceglanego ogrodzenia;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów elewacji;
- cokół, ceglana dekorację elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Wskazane zagospodarowanie budynku.

Fot. [121](#).

- ul. Westerplatte 10 — budynek mieszkalny, 1906 r.
Kamienica wolnostojąca, założona na rzucie prostokąta. Budynek wysoko podpiwniczony, czterokondygnacyjny kryty dachem dwuspadowym o niskiej strzałce; fasada dziewięcioosiowa z trójosiowym pseudoryzalitem na osi. Kamienny cokół; elewacje oraz detal architektoniczny (lizeny, gzymsy, podokienniki, obramienia otworów okiennych zamkniętych łukiem odcinkowym) w cegle. Na osi pseudoryzalitu, pomiędzy oknami trzeciej i czwartej kondygnacji data budowy budynku. Okna wszystkich kondygnacji zamknięte łukiem odcinkowym.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku z pseudoryzalitem, forma zadaszania, układ otworów w elewacjach, detal architektoniczny; zachowana stolarka okienna oraz drzwi wejściowych; kuta balustrada balkonu; zachowana również ażurowa, metalowa balustrada klatki schodowej.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli wraz z terenem ogródka frontowego;
- bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- cokół, detal architektoniczny;
- oryginalną stolarkę, elementy kute;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [122](#).

ul. Wolności

- ul. Wolności 2 — willa właściciela fabryki porcelany, obecnie komisariat policji — [patrz zespół ZPS „Karolina”](#)

- ul. Wolności 5 — budynek mieszkalny, apteka, ok. 1900 r.

Budynek na planie litery „L”, połączony z budynkiem gospodarczym usytuowanym w głębi parceli. Wysoko podpiwniczony; do budynku prowadzą zewnętrzne schody od strony ul. Wolności; skrzydło wschodnie budynku dwukondygnacyjne, zachodnie — jednokondygnacyjne z obniżoną kondygnacją poddasza. Budynek kryty dachami dwuspadowymi o obniżonej strzałce: nad skrzydłem wschodnim w ustawieniu szczytowym; nad zachodnim w ustawieniu kalenicowym; dachy wsparte na kroksztynach z dekoracją ciesielską. Elewacje na kamiennym cokole; naroża budynku zaakcentowane pasem boni. Okna parteru skrzydła zachodniego, otwór wejścia oraz okna piętra skrzydła zachodniego w tynkowych opaskach imitujących ciosy kamienne; powyżej nadokienniki o wykroju odcinkowego łuku spięte kluczem; w podłęczach stylizowana dekoracja z motywem wolut. Pozostałe otwory okienne w analogicznych opaskach; ponad oknami parteru skrzydła wschodniego płyciny dekorowane motywem liści winorośli, utrzymanym w stylistyce secesyjnej.

Stan zachowania: zachowana rozczłonkowana bryła budynku wraz z zewnętrznymi schodami, forma dachu, układ otworów w elewacjach; zachowana stolarka drzwiowa, stolarka okienna częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą dachu, zewnętrzne schody, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- wystrój elewacji, elementy ciesielskie;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [123](#).

- ul. Wolności 7 — budynek mieszkalny, k. XIX w.

Kamienica narożna, wolnostojąca; na rzucie prostokąta z ściętym narożnikiem południowo-zachodnim. Budynek trzykondygnacyjny. Elewacja od strony ul. Wolności pięcioosiowa, elewacja od strony ul. Westerplatte trójosiowa. Elewacje na wysokim, kamiennie-ceglanym cokole; podziały wertykalne w postaci pasów gzymsów międzykondygnacyjnych, gzyms wieńczący konsolkowy, ponad oknami piętra odcinki gzymsu. Wejścia do budynku poprzedzone zewnętrznymi schodami z współczesnymi balustradami.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma dachu, układ otworów w elewacjach; skromny wystrój elewacji, witryny współczesne, stolarka okienna częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- cokół, gzymsy;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową,

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Wskazany remont elewacji wraz z wymianą witryn lokali handlowych.

Fot. [124](#).

- ul. Wolności 9 — siedziba Urzędu Miasta, k. XIX w.

Budynek narożny, na rzucie prostokąta ze ściętym narożnikiem południowo-wschodnim, trójkondygnacyjny, z czterokondygnacyjną czworoboczną wieżą, krytą ostrosłupowym hełmem, od wschodu. Wejście do budynku znajduje się w wschodniej elewacji wieży, mieszczącej klatkę schodową. Wertykalne podziały elewacji tworzą pasy gzymsowe, elewacje obiega ceglano-kamienny cokół; naroża wieży zaakcentowane lizenami oraz pilastrami z korynckimi kapitelami; okna w profilowanych tynkowych opaskach.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku z wieżą forma zadaszenia budynku oraz wieży, układ otworów w elewacjach; wystrój elewacji, gzyms kroksztynowy, stolarka drzwiowa zachowana, stolarka okienna współczesna PCV. Budynek po remoncie elewacji.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku z wieżą wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- wystrój elewacji, gzyms kroksztynowy;
- oryginalną stolarkę drzwiową;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową,

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [125](#), [126](#).

- ul. Wolności 11 — budynek mieszkalny, k. XIX w.

Kamienica wzniesiona w zwartym ciągu zabudowy, na planie prostokąta, trójkondygnacyjny z niską kondygnacją poddasza, kryty dachem dwuspadowym. Fasada sześćoosiowa z wejściem do budynku w skrajnej, wschodniej osi. Klasycyzujący wystrój elewacji w postaci pasów gzymsowych, profilowanych obramień otworów wejściowych oraz obramień okiennych — również w postaci profilowanej opaski, w drugiej kondygnacji okna zwieńczone naczółkami trójkątnymi, w trzeciej — odcinkami gzymsu.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; wystrój fasady, stolarka drzwi wejściowych, stolarka okienna częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;

- wystrój fasady;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Wskazany remont fasady wraz z wymianą witryn lokali handlowych i usługowych.

Fot. [127](#).

- ul. Wolności 12-14 — budynek gospodarczy, l. 40. XX w.

Budynek wzniesiony na tyłach posesji. Wzniesiony na rzucie litery „E”, jednokondygnacyjny z poddaszem magazynowym. Wzniesiony z kamienia; ściany kondygnacji poddasza oszalowane deskami; budynek kryty dachami cztero- i dwuspadowymi z lukarnami powiekowymi.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszania, układ otworów.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi (drzwi do komórek, przelotowe bramy) i wykroj otworów.

Fot. [128](#), [129](#).

- ul. Wolności 21 — budynek mieszkalny, k. XIX w.

Budynek wzniesiony w zwartym ciągu kamienic, czterokondygnacyjny, na planie prostokąta ze ściętym południowo-wschodnim narożem. Elewacja południowa sześćoosiowa, wschodnia, od strony ul. J. Słowackiego czteroosiowa. Historyzujące elementy wystroju elewacji: boniowane lico przyziemia, gzymsy międzykondygnacyjne, otwory okienne w prostych tynkowych opaskach z naczółkami trójkątnymi w drugiej kondygnacji oraz z naczółkami w postaci odcinków gzymsu w trzeciej kondygnacji, konsolkowy gzyms wieńczący.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma dachu, konsolkowy gzyms wieńczący, układ otworów w elewacjach; historyzujący wystrój elewacji; stolarka częściowo współczesna PCV; współczesne witryny lokali handlowych; zachowana drewniana klatka schodowa.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą dachu, gzyms konsolkowy, układ osi i wykroj otworów w elewacji;
- wystrój elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [131](#).

- ul. Wolności 24 — willa, ok. 1900 r.

Willa wzniesiona na planie prostokąta, jednokondygnacyjna z mieszkalnym poddaszem; kryta

dachem mansardowym w ustawieniu szczytowym. W elewacji szczytowej, dwuosiowej, na jej osi w płycinie napis „Villa Dana”.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; stolarka oryginalna.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [132](#).

- ul. Wolności 31-33 — budynek mieszkalny, ok. 1920 r.

Kamienica w zwartym ciągu zabudowy, na planie prostokąta, czterokondygnacyjna z mieszkalnym poddaszem. Budynek kryty dachem czterospadowym z lukarnami krytymi daszkami mansardowymi. Elewacje obiega cokół kamienny. Fasada dziewięcioosiowa z symetrycznie rozmieszczonymi wejściami do budynku umieszczonymi w płytkich jednoosiowych ryzalitach w trzeciej i siódmej osi.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku z ryzalitami, forma i materiał zadaszenia, układ szczytów i lukarn; układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo współczesna PCV.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku z ryzalitami wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu z mansardami, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- kamienny cokół;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatkami schodowymi.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [133](#).

- ul. Wolności 35 — budynek mieszkalny, ok. 1920 r.

Kamienica w zwartym ciągu zabudowy, na planie prostokąta, trójkondygnacyjna z mieszkalnym poddaszem, kryta dachem mansardowym z lukarnami. Fasada siedmioosiowa z wejściem na osi budynku. Lico przyziemia w kamiennej okładzinie; kamienne bonia w narożach budynku oraz w opasce portalu; wertykalne podziały fasady w postaci lizen. Okna parteru oraz portal z ceglana opaską w kształcie łuku odcinkowego; okna wyższych pięter w tynkowych obramieniach.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach; kamienny cokół oraz bonia, detale ceglane, tynkowy wystrój elewacji; stolarka okienna w większości współczesna PCV; stolarka drzwi wejściowych zachowana. Budynek po remoncie elewacji.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem mansardowego dachu z lukarnami, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- kamienny cokół oraz bonie, ceglane opaski; pozostałe elementy wystroju elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatkami schodowymi.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

— budynek gospodarczy, ok. 1940 r.

Budynek wzniesiony na tyłach posesji. Do posesji nr 35 przynależy połowa budynku wzniesionego na rzucie litery „H”, Jednokondygnacyjny z poddaszem magazynowym. Wzniesiony z kamienia; ściany kondygnacji poddasza oszalowane deskami; budynek kryty dachami cztero- spadowymi z lukarnami powiekowymi.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszienia, układ otworów.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi (drzwi do komórek, przelotowe bramy) i wykrój otworów.

Fot. [134](#), [135](#), [136](#).

- ul. Wolności 37 — budynek mieszkalny, ok. 1920 r.

Kamienica wzniesiona w zwartym ciągu zabudowy; na rzucie prostokąta, trójkondygnacyjna z poddaszem mieszkalnym; kryta dachem dwuspadowym z facjatami oraz szczytami. Fasada siedmioosiowa z wejściem na osi budynku — portal wejściowy z kamiennych ciosów, zamknięty łukiem obniżonym spiętym kluczem, obok kamiennego cokołu stanowi jedyny element wystroju elewacji.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszienia, formy facjat oraz szczytów; układ otworów w elewacjach; kamienne elementy wystroju; stolarka drzwi wejściowych; stolarka częściowo współczesna PCV. Zniszczone tynki elewacyjne; stolarka drzwi wejściowych w złym stanie technicznym.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu z facjatami, formę szczytów; układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- kamienny cokół i portal;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny z klatką schodową.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Wskazany remont elewacji oraz stolarki drzwiowej.

—budynek gospodarczy, ok. 1940 r.

Budynek wzniesiony na tyłach posesji. Do posesji nr 37 przynależy połowa budynku wzniesionego na rzucie litery „H”, Jednokondygnacyjny z poddaszem magazynowym.

Wzniesiony z kamienia; ściany kondygnacji poddasza oszalowane deskami; budynek kryty dachami cztero- spadowymi z lukarnami powiekowymi.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, układ osi (drzwi do komórek, przelotowe bramy) i wykrój otworów.

Fot. [137](#), [138](#).

- ul. Wolności 41 — willa, ok. 1880 r.

Budynek założony na rzucie prostokąta, z płytkim ryzalitem oraz werandą na osi elewacji południowej. Jednokondygnacyjny z mieszkalnym poddaszem, kryty dachem dwuspadowym, Wystrój elewacji ograniczony do prostych pasów gzymsowych; weranda z dekoracją ciesielską; konstrukcja dachu wsparta na kroksztynach.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, forma werandy; układ otworów w elewacjach; stolarka częściowo oryginalna.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- historyczne granice parceli;
- bryłę budynku z ryzalitem i werandą wraz z formą i ceramicznym pokryciem dachu, formę szczytu; układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- cokół, gzymsy, elementy ciesielskie;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [139](#).

Budowle kolejowe

- Zespół zabudowań stacji PKP:

— dawny dworzec PKP, 1843 r., 1893; wieże dworca rozebrane w l. 1972-74.

Budynek pierwszego dworca stacji, założony na planie prostokąta; obecna bryła dwukondygnacyjna; otwory parteru o wykroju arkadowym bądź umieszczone w arkadowych wnękach. Bryła rozczłonkowana: wschodnia część nakryta dwuspadowym dachem; w części środkowej doświetlonej świetlikiem jednoprzestrzenna hala dworcowa; zachodni wyniesiony masyw pierwotnie zwieńczony dwiema wieżami. Budynek dworca usytuowany obecnie pośrodku torowiska, co wymusiła rozbudowa linii kolejowej z jednotorowej na dwutorową. *Stan zachowania:* niezachowana pierwotna bryła budynku — rozebrane wieże masywu zachodniego, utrzymany układ otworów w elewacjach; zachowana konstrukcja hali dworcowej.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

- bryłę budynku wraz z formą zadaszenia, układ osi i wykrój otworów w elewacjach;
- wnętrze hali dworcowej

Wskazane zagospodarowanie budynku dworcowego.

Zalecana rekompozycja elewacji zachodniej (po wyburzeniu wież zachwiane proporcje), bądź przynajmniej poprawienie proporcji elewacji poprzez zmianę kolorystyki.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [140](#), [141](#), [142](#), [143](#).

— wiaty peronowe

Wiaty w konstrukcji drewnianej; konstrukcja dachów wsparta na dwóch rzędach słupów.

Stan zachowania: zachowana konstrukcja wiat.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować drewnianą konstrukcję wiat wraz z formą zadaszenia.

Fot. [144](#).

— lokomotywnia I, obecnie warsztaty, 1896 r.

Budynek na planie wycinka koła, kryty dachem dwuspadowym o niskiej strzałce; wertykalne podziały elewacji w postaci ceglanych pasów; ceglane również obramienia otworów wjazdowych oraz okiennych zamkniętych lukami odcinkowymi.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach. Budynek adaptowany do nowych funkcji; w bramach wjazdowych współczesna stolarka. Przed parowozownią zachowana obrotnica.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku wraz z formą dachu, plan, układ osi i wykrój otworów w elewacjach.

Wskazane ujednoczenie współczesnej stolarki bram lokomotywowni.

Fot. [145](#).

— lokomotywnia II, obecnie skansen parowozów, 1884 r.

Budynek na planie wycinka koła, kryty dachem dwuspadowym o niskiej strzałce; wertykalne podziały elewacji w okładzinie ceglanej w postaci pasów; ceglane również obramienia otworów wjazdowych oraz okiennych zamkniętych lukami odcinkowymi.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach. Stolarka bram wjazdowych wtórna.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku wraz z formą dachu, plan, układ osi i wykrój otworów w elewacjach.

Wskazane uporządkowanie oraz zagospodarowanie terenu przy skansenie.

Fot. [146](#), [147](#), [148](#).

— wieża ciśnień I, 1893 r.

Jedna z dwóch wież związanych pierwotnie z zespołem stacji; w pobliżu stacji znajdowała się przepompownia z pompą tłokową o napędzie parowym (następnie elektrycznym). Zaopatrywano stąd w wodę parowozy oraz obiekty stacji. Wskutek likwidacji trakcji parowej, ok. 1975 r. Wyłączono wieżę z eksploatacji.

Wieża wodna typu „grzybka” z mocno nadwieszoną cylindryczną głowicą betonową krytą dachem stożkowym, nad stożkowym murowanym trzonem. Ceglany portal. Dekoracja elewacji trzonu w postaci ceglano-gzymsu schodkowego oraz ceglanych opasek.

Stan zachowania: zachowana bryła, forma zadaszenia, układ otworów wieży.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę, plan i elewacje wieży.

Wskazane zagospodarowanie obiektu.

Fot. [149](#).

— wodociągowa wieża ciśnień II, ul. Kolejowa 1, 1893 r.

Pierwotnie wieża związana była z zespołem stacji; w pobliżu stacji znajdowała się przepompownia z pompą tłokową o napędzie parowym (następnie elektrycznym). Zaopatrywano stąd w wodę parowozy oraz obiekty stacji; wodę kierowano również do sieci wodociągowej miasta. W latach 80. XX w. wieża została przekazana przedsiębiorstwu wodociągów miejskich, które zaopatrują przez wieżę część sieci miejskiej.

Wieża wodna typu „grzybka” z mocno nadwieszoną cylindryczną głowicą betonową nad stożkowym murowanym trzonem, którego architektura o cechach neoromańskich kontrastuje z lekką konstrukcją części górnej. Dekoracja elewacji trzonu w postaci ceglanego gzymsu kostkowego oraz gzymsu arkadkowego.

Stan zachowania :zachowana bryła, układ otworów wieży; wieża po remoncie elewacji.

>*Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę, plan i elewacje wieży.

Fot. [150](#).

— budynek ekspedycji kolejowej, 1908 r.

Jednokondygnacyjny budynek wzniesiony na rzucie prostokąta; kryty dachem dwuspadowym o niskiej strzałce; otwory zamknięte łukiem odcinkowym; ceglany detal architektoniczny.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji; W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [151](#), [152](#).

— biura dawnej wagonowni, obecnie część budynku szkolnego, ok. 1880 r.

Dawny budynek biurowy stanowi obecnie część kompleksu szkolnego. Na rzucie litery „T”, od strony południowej i wschodniej połączony ze szkołą. Budynek dwukondygnacyjny o neogotyckim wystroju elewacji, który tworzą narożne wieżyczki oraz gzymsy. Okna zamknięte łukiem odcinkowym

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, forma i materiał zadaszenia, układ otworów w elewacjach oraz architektoniczny wystrój elewacji.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować:

— historyczne granice parceli;

— bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;

— architektoniczny wystrój elewacji.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych. Wskazany remont elewacji.

Fot. [153](#).

Zespół ZPS „Karolina” S.A.

- Zespół ZPS „Karolina” S.A.

Teren zabudowań fabrycznych sięgał pierwotnie rozwidlenia ulic Wolności oraz Powstańców Śl. Obecnie z pierwotnego obszaru fabryki wyłączona została część południowa z willą fabrykanta, pierwotnie zamykającą ciąg zabudowy zwartej wzdłuż ul. Powstańców Śl. Wjazd główny na teren fabryki prowadził przy willi. Obecnie budynki fabryczne przy ul. Wolności są zajęte przez różne podmioty gospodarcze. Obecny wjazd do fabryki został przesunięty w stronę północną, znajduje się w osi ul. J. Słowackiego. Zachowane zabudowania fabryczne pochodzą z różnych faz. Najstarsze z lat 60. XIX w. — z 1867 r. willa fabrykanta — oraz kotłownia. Zachowane w ciągu ul. Wolności znajdują się budynki z lat 80. XIX w.: stolarnia, warsztaty, budynek administracyjny oraz przebudowany mocno budynek bramy wjazdowej. Z lat 20. XX w. pochodzą budynki produkcyjne o dużej kubaturze, m. in. wyróżniający się budynek dawnej piecowni z 1922 r.

— willa właściciela fabryki porcelany, obecnie komisariat policji, ul. Wolności 2, 1867 r., remont 1996 r.

Pierwotnie budynek zamykał zwarty ciąg zabudowy fabrycznej w ciągu ul. Powstańców Śl. Budynek wzniesiony na rzucie zbliżonym do kwadratu, dwukondygnacyjny, o bryle rozczłonkowanej parterowym aneksem w elewacji wschodniej oraz czworoboczną wieżą w elewacji północnej. Budynek kryty dachem pulpitowym. Elewacje tynkowane; ceglany detal architektoniczny. Historyzujący wystrój architektoniczny z przewagą elementów neogotyckich: zwieńczenie budynku oraz parterowego aneksu blankami, naroża budynku podkreślone sterczynami; arkadkowy gzyms wieńczący; ostrołuczny portal wejściowy; okna wieży zamknięte łukiem ostrym; niektóre z dekoracją maswerkową; okulusy. Pozostałe otwory okienne w ceglanych obramieniach zamknięte łukiem odcinkowym.

Obiekt wpisany do rejestru zabytków pod nr 1562/Wł decyzją z dnia 25.03.1997 r.

Stan zachowania: zachowany teren przywillowego ogrodu; zachowana bryła budynku z wieżą forma dachu; historyzujący wystrój architektoniczny, oryginalna stolarka.

> Zalecenia konserwatorskie:

Należy zachować:

- historyczne granice ogrodu willowego;
- bryłę budynku wraz z formą dachu, układ osi i wykrój otworów w elewacji;
- wystrój architektoniczny elewacji;
- oryginalną stolarkę;
- plan, wewnętrzny układ komunikacyjny.

W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowanie podziałów szczeblinowych wzorowanych na oryginalnych.

Fot. [159](#), [160](#), [161](#).

— hale produkcyjne (odlewnia, formownia, palarnia, magazyn wyrobów gotowych), 1922 r., arch. Carl Hanisch

Wzniesiony w centralnej części fabryki, o rozbudowanej bryle. Projekt przewidujący trzy skrzydła hal nie został w całości zrealizowany. Budynek złożony z dwóch równoległych masywów nakrytych dwuspadowymi dachami mieszczących hale, pomiędzy którymi parterowy łącznik kryty dachem jednospadowym. Na osi elewacji zachodniej ryzalit z szybem windowym. Elewacje artykułowane lizenami, pomiędzy którymi prostokątne, zdwojone okna, poniżej okien wspólny kostkowy fryz. Architektura oraz wystrój elewacji o cechach

modernistycznych.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, współczesna linia produkcyjna.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować rozczłonkowaną bryłę budynku, podziały architektoniczne elewacji, ilość osi w elewacjach; ceglane lico elewacji.

Fot. [162](#).

— hale przemysłowe (kompletownia), ok. 1920 r.

Są to dwie hale w zwartej zabudowie położone w centralnej części zakładu: jedno- i dwukondygnacyjne. Wzniesione na rzucie prostokąta, kryte niskimi, dwuspadowymi stropodachami; wnętrza jednoprzestrzenne.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, współczesna linia produkcyjna.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku, podziały architektoniczne elewacji, ilość osi w elewacjach; ceglane lico elewacji.

Fot. [164](#).

— budynek produkcyjny (dawna piecownia, obecnie modelarnia i odlewnia form gipsowych oraz biura), ok. 1920 r.

Są to dwa budynki w zabudowie zwartej położone przy południowej granicy fabryki. Budynek czterokondygnacyjny, kryty niskim dachem dwuspadowym. Elewacja budynku z cegły klinkierowej rozczłonkowana lizenami i kostkowym gzymsem międzykondygnacyjnym; pod okapem gzymś konsolowo-kostkowy; otwory okienne zamknięte łukiem odcinkowym.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, przebudowane wnętrza; współczesna linia produkcyjna.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku, podziały architektoniczne elewacji, ilość osi w elewacjach; ceglane lico elewacji.

Fot. [164](#), [165](#).

— stolarnia (dawna stajnia?), ok. 1880 r.

Budynek usytuowany w zabudowie zwartej w pierzei ul. Wolności. Parterowy, kryty dachem płaskim. W piętnastoosiowej elewacji od strony fabryki okna zamknięte półkoliście oraz wrota w ceglanych obramieniach; wnętrza jednoprzestrzenne.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku, podziały architektoniczne elewacji, ilość osi w elewacjach.

— budynek administracyjny i warsztaty remontowe, ok. 1880 r.

Dwa budynki w zwartej zabudowie w ciągu ul. Wolności. Założone na rzucie prostokąta; warsztaty parterowe, kryte dachem dwuspadowym, budynek biurowy dwukondygnacyjny, kryty dachem płaskim. W części parterowej otwory okienne zamknięte półkoliście z wielopodziałową stolarką.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku, podziały architektoniczne elewacji, ilość osi w elewacjach; ceglane lico elewacji.

Fot. [166](#).

— kotłownia, obecnie magazyn, ok. 1860 r.

Wolnostojący budynek zlokalizowany w zachodniej części zakładu; na rzucie prostokąta, nakryty dachem dwuspadowym. Wschodnia, główna elewacja czteroosiowa. Komin kotłowni rozebrany w 1976 r., pozostała jedynie ceglana podstawa komina.

Stan zachowania: zachowana bryła budynku, konstrukcja dachu wsparta na kroksztynach, artykulacja elewacji oraz podstawa komina.

> *Zalecenia konserwatorskie:*

Należy zachować bryłę budynku, formę dachu, ilość osi w elewacjach.

Fot. [167](#).

Bibliografia i archiwalia

- Araszczuk A., Grobelny A. A., *Stulecie parafii p.w. Św. Józefa Oblubieńca NMP w Jaworzynie Śl. 1897-1997*. Jaworzyna Śląska 1997.
- Götz W., *Heimatkunde von Schweidnitz und Umgegend*, Schweidnitz 1925.
- Gröger E., *Der Kreis Schweidnitz nach seinen physikalischen, statistischen und topographischen Verhältnissen*, Schweidnitz, po 1885 r.
- Heimatkalendar für den Kreis Schweidnitz*. Schweidnitz 1938, 1939, 1940, 1941.
- Heimatkunde von Schweidnitz und Umgegend*. Schweidnitz 1925.
- Hultsch G., *Schlesische Dorf- und Stadtkirchen*, Lübeck 1977.
- Knie J.G., *Alphabetisch-statistisch-topographische übersicht aller Dörfer, Flecken, Städte und andere Orte der Königliche Preussische Provinz Schlesiens*, Breslau 1830.
- Knie J.G., *Alphabetisch-statistisch-topographische übersicht aller Dörfer, Flecken, Städte und andere Orte der Königliche Preussische Provinz Schlesiens*, Breslau 1845.
- Königszelter Zeitung. Amtlicher Anzeiger. Publikationsorgan für Königszelt und Umgegend*, Königszelt 1915.
- Scheer A., *150 lat kolei w Świdnicy na tle kolei Śląskich*, [w:] *Rocznik Świdnicki*, 1994.
- Schlesische Güter-Adressbuch, 1873-1937*.
- A. Wasner, *Der Stadt und Landkreis Schweidnitz. Ein Beitrag zur Heimatkunde für Schule und Haus*. Schweidnitz, b.r.
- Archiwum Państwowe we Wrocławiu. Zespół Śląski Konsystorz Ewangelicki, sygn. II/4773, II/4774, II/4475
- Archiwum Wałbrzyskiej Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków:
- Archeologiczne Zdjęcie Polski obszar 84-23, L. Berduła, J. Łuszczek 1984
- Karty ewidencyjne zabytków architektury i budownictwa
- Ankiety zespołów przemysłowych

Spis fotografii

- [Fot. 1. Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Józefa, ul. Wolności. Nr neg. 5882.](#)
[Fot. 2. Kościół parafialny p.w. Św. Józefa. Nr neg. 5772.](#)
[Fot. 3. Plebania, ul. Wolności 1. Nr neg. 5773.](#)
[Fot. 4. Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Józefa, podejście od ul. Wolności. Nr neg. 5774.](#)
[Fot. 5. Kościół staroluterański, obecnie kaplica pomocnicza p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej, ul. Westerplatte 5. Nr neg. 5756.](#)
[Fot. 6. Zespół cmentarza parafialnego, ul. Kasztanowa, kaplica cmentarna. Nr neg. 5792.](#)
[Fot. 7. Zespół cmentarza parafialnego, grobowiec rodziny Hermann. Nr neg. 5793.](#)
[Fot. 8. Cmentarz parafialny, zespół nagrobków. Nr neg. 5791.](#)
[Fot. 9. Cmentarz parafialny, mur cmentarny z bramą. Nr neg. 5790.](#)
[Fot. 10. Szkoła Podstawowa im. M. Konopnickiej w Jaworzynie Śl., ul. Mickiewicza 9. Nr neg. 5753.](#)
[Fot. 11. ul. L. Ekerta 1-1 a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5844.](#)
[Fot. 12. ul. L. Ekerta 3-3a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5846.](#)
[Fot. 13. ul. Jana Pawła II 4-4a, 4b, 4c, 4d — budynek mieszkalny. Nr neg. 5855.](#)
[Fot. 14. ul. Jana Pawła II 4a, 4b, 4c, 4d — budynek mieszkalny. Nr neg. 5856.](#)
[Fot. 15. ul. Jana Pawła II 5 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5857.](#)
[Fot. 16. ul. Jana Pawła II 6-6a-6b-6c — budynek mieszkalny. Nr neg. 5853.](#)
[Fot. 17. ul. Jana Pawła II 6-6a-6b-6c — budynek gospodarczy. Nr neg. 5854.](#)
[Fot. 18. ul. Jana Pawła II 7-7a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5852.](#)
[Fot. 19. ul. Jana Pawła II 8 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5838.](#)
[Fot. 20. ul. Jana Pawła II 9 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5842.](#)
[Fot. 21. ul. Jana Pawła II 9 — budynek gospodarczy. Nr neg. 5843.](#)
[Fot. 22. ul. Jana Pawła II 10 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5839.](#)
[Fot. 23. ul. Jana Pawła II 11-11a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5841.](#)
[Fot. 24. ul. Jana Pawła II 14-14a-14b-14c — budynek mieszkalny. Nr neg. 5840.](#)
[Fot. 25. ul. Jana Pawła II — trafostacja. Nr neg. 5858.](#)
[Fot. 26. ul. Jana Pawła II — tyły zabudowy. Nr neg. 5845.](#)
[Fot. 27. ul. Kasztanowa 1-3-5 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5794.](#)
[Fot. 28. ul. Kościelna 1 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5765.](#)
[Fot. 29. ul. Kościelna 1 — budynek mieszkalny, wejście do budynku. Nr neg. 5766.](#)
[Fot. 30. ul. Kościelna 1 — budynek mieszkalny, fragment ogrodzenia. Nr neg. 5767.](#)
[Fot. 31. ul. Kościelna 3 — willa. Nr neg. 5768.](#)
[Fot. 32. ul. Kościelna 5 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5769.](#)
[Fot. 33. ul. T. Kościuszki — widok w kierunku kościoła. Nr neg. 5860.](#)
[Fot. 34. ul. T. Kościuszki 3-5 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5824.](#)
[Fot. 35. ul. T. Kościuszki 6 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5826.](#)
[Fot. 36. ul. T. Kościuszki 7-7a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5825.](#)
[Fot. 37. ul. T. Kościuszki 7a — budynek mieszkalny, wejście do budynku. Nr neg. 5835.](#)
[Fot. 38. ul. T. Kościuszki 8 — budynek mieszkalny, obecnie punkt przyjęć bezrobotnych. Nr neg. 5828.](#)
[Fot. 39. ul. T. Kościuszki 9-9a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5834.](#)
[Fot. 40. ul. T. Kościuszki 9 — budynek mieszkalny, wejście do budynku. Nr neg. 5836.](#)
[Fot. 41. ul. T. Kościuszki 10-10a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5827.](#)
[Fot. 42. ul. T. Kościuszki 10 — budynek mieszkalny, plakieta. Nr neg. 5829.](#)

- [Fot. 43. ul. T. Kościuszki 10a — budynek mieszkalny, plakieta. Nr neg. 5830.](#)
[Fot. 44. ul. T. Kościuszki 11 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5837.](#)
[Fot. 45. ul. T. Kościuszki 12-12a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5831.](#)
[Fot. 46. ul. T. Kościuszki 12 — budynek mieszkalny, plakieta. Nr neg. 5832.](#)
[Fot. 47. ul. T. Kościuszki 12a — budynek mieszkalny, plakieta. Nr neg. 5833.](#)
[Fot. 48. ul. T. Kościuszki 15 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5859.](#)
[Fot. 49. ul. T. Kościuszki 16-18 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5851.](#)
[Fot. 50. ul. T. Kościuszki 17-17a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5850.](#)
[Fot. 51. ul. T. Kościuszki 19 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5861.](#)
[Fot. 52. ul. T. Kościuszki 19 — budynek gospodarczy. Nr neg. 5862.](#)
[Fot. 53. ul. T. Kościuszki 19 a-b — budynek mieszkalny. Nr neg. 5863.](#)
[Fot. 54. ul. T. Kościuszki 21 — willa. Nr neg. 5865.](#)
[Fot. 55. ul. T. Kościuszki 22-24 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5849.](#)
[Fot. 56. ul. T. Kościuszki 26-28 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5848.](#)
[Fot. 57. ul. T. Kościuszki 32-34 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5847.](#)
[Fot. 58. ul. 1 Maja — fontanna. Nr neg. 5877.](#)
[Fot. 59. ul. 1 Maja 1 — magazyn, obecnie nieużytkowany. Nr neg. 5881.](#)
[Fot. 60. ul. 1 Maja 2 — kino, obecnie restauracja. Nr neg. 5880.](#)
[Fot. 61. ul. 1 Maja 3 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5879.](#)
[Fot. 62. ul. 1 Maja 20 — hotel, obecnie budynek mieszkalny. Nr neg. 5875.](#)
[Fot. 63. ul. 1 Maja 28 — poczta. Nr neg. 5873.](#)
[Fot. 64. ul. 1 Maja 30 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5872.](#)
[Fot. 65. ul. 1 Maja 32 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5871.](#)
[Fot. 66. ul. 1 Maja 48-50 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5883.](#)
[Fot. 67. ul. 1 Maja 48-50 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5884.](#)
[Fot. 68. ul. 1 Maja 52-54 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5885.](#)
[Fot. 69. ul. 1 Maja 52-54 — budynek mieszkalny, brama przejazdowa. Nr neg. 5886.](#)
[Fot. 70. ul. 1 Maja 52-54 — budynek mieszkalny, dekoracja sklepienia bramy przejazdowej. Nr neg. 5887.](#)
[Fot. 71. ul. 1 Maja 52-54 — budynek gospodarczy. Nr neg. 5887.](#)
[Fot. 72. ul. Mickiewicza — widok w kierunku północnym. Nr neg. 6003.](#)
[Fot. 73. ul. Mickiewicza — widok w kierunku południowym. Nr neg. 5752.](#)
[Fot. 74. ul. A. Mickiewicza 1 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5821.](#)
[Fot. 75. ul. A. Mickiewicza 3 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5822.](#)
[Fot. 76. ul. A. Mickiewicza 4 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5749.](#)
[Fot. 77. ul. A. Mickiewicza 6 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5750.](#)
[Fot. 78. ul. A. Mickiewicza 8 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5751.](#)
[Fot. 79. ul. Ogrodowa 2 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5770.](#)
[Fot. 80. ul. Pocztowa 2-2a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5868.](#)
[Fot. 81. ul. Pocztowa 2-2a — budynek gospodarczy. Nr neg. 5869.](#)
[Fot. 82. ul. Pocztowa 4-4a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5867.](#)
[Fot. 83. ul. Pocztowa 4-4a — budynek gospodarczy. Nr neg. 5870.](#)
[Fot. 84. ul. Pocztowa 6-6a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5866.](#)
[Fot. 85. ul. Polna 1 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5776.](#)
[Fot. 86. ul. Polna 2 — siedziba Banku Spółdzielczego, budynek mieszkalny. Nr neg. 5775.](#)
[Fot. 87. ul. Powstańców Śl. 4-4a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5997.](#)
[Fot. 88. ul. Powstańców Śl. 6-6a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5993.](#)

- [Fot. 89. ul. Powstańców Śl. 8 — budynek mieszkalny i tranfostacja. Nr neg. 5995.](#)
- [Fot. 90. ul. J. Słowackiego 2 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5820.](#)
- [Fot. 91. ul. J. Słowackiego 4 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5819.](#)
- [Fot. 92. ul. J. Słowackiego 6 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5818.](#)
- [Fot. 93. ul. J. Słowackiego 8 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5817.](#)
- [Fot. 94. ul. J. Słowackiego 9 — gospoda, obecnie w wydzielonej części budynku Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Sanus”. Nr neg. 5815.](#)
- [Fot. 95. ul. J. Słowackiego 9 — gospoda, obecnie w wydzielonej części budynku Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Sanus”. Nr neg. 5816.](#)
- [Fot. 96. ul. J. Słowackiego 9 — gospoda, obecnie w wydzielonej części budynku Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Sanus”. Nr neg. 6005.](#)
- [Fot. 97. ul. Spółdzielcza 1 — zespół dawnego folwarku Friedrichsrodung,— budynek mieszkalny. Nr neg. 5786.](#)
- [Fot. 98. ul. Spółdzielcza 1 — zespół dawnego folwarku Friedrichsrodung— obora I. Nr neg. 5788.](#)
- [Fot. 99. ul. Spółdzielcza 1 — zespół dawnego folwarku Friedrichsrodung— obora II. Nr neg. 5789.](#)
- [Fot. 100. ul. Spółdzielcza 1 — zespół dawnego folwarku Friedrichsrodung— stodoła. Nr neg. 5787.](#)
- [Fot. 101. ul. Świdnicka 1 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5778.](#)
- [Fot. 102. ul. Świdnicka 2 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5777.](#)
- [Fot. 103. ul. Świdnicka 4 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5779.](#)
- [Fot. 104. ul. Świdnicka 7 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5781.](#)
- [Fot. 105. ul. Świdnicka 7 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5782.](#)
- [Fot. 106. ul. Świdnicka 8-8a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5780.](#)
- [Fot. 107. ul. Świdnicka 13 — willa. Nr neg. 5785.](#)
- [Fot. 108. ul. Świdnicka 13a — oficyna mieszkalna. Nr neg. 5823.](#)
- [Fot. 109. ul. Świdnicka 14 — willa. Nr neg. 5783.](#)
- [Fot. 110. ul. Świdnicka 14 — budynek gospodarczy. Nr neg. 5784.](#)
- [Fot. 111. ul. Towarowa 1 — willa, obecnie lecznica dla zwierząt. Nr neg. 5771.](#)
- [Fot. 112. ul. Traugutta — widok ulicy w kierunku południowym. Nr neg. 5864.](#)
- [Fot. 113. ul. Westerplatte 1 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5762.](#)
- [Fot. 114. ul. Westerplatte 2 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5761.](#)
- [Fot. 115. ul. Westerplatte 2 — budynek mieszkalny, wejście do budynku. Nr neg. 5764.](#)
- [Fot. 116. ul. Westerplatte 3 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5763.](#)
- [Fot. 117. ul. Westerplatte 4 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5760.](#)
- [Fot. 118. ul. Westerplatte 6 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5759.](#)
- [Fot. 119. ul. Westerplatte 7 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5755.](#)
- [Fot. 120. ul. Westerplatte 8 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5758.](#)
- [Fot. 121. ul. Westerplatte 9 — dawna plebania ewangelicka, obecnie opuszczona. Nr neg. 5754.](#)
- [Fot. 122. ul. Westerplatte 10 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5757.](#)
- [Fot. 123. ul. Wolności 5 — budynek mieszkalny, apteka. Nr neg. 5797.](#)
- [Fot. 124. ul. Wolności 7 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5798.](#)
- [Fot. 125. ul. Wolności 9 — siedziba Urzędu Miasta. Nr neg. 5799.](#)
- [Fot. 126. ul. Wolności 9 — siedziba Urzędu Miasta. Nr neg. 5990.](#)
- [Fot. 127. ul. Wolności 11 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5800.](#)

- [Fot. 128. ul. Wolności 12-14 — budynek gospodarczy. Nr neg. 5806.](#)
- [Fot. 129. ul. Wolności 12-14 — budynek gospodarczy. Nr neg. 5807.](#)
- [Fot. 130. ul. Wolności 15, 17, 19 — budynki mieszkalne. Nr neg. 5805.](#)
- [Fot. 131. ul. Wolności 21 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5804.](#)
- [Fot. 132. ul. Wolności 24 — willa. Nr neg. 5795.](#)
- [Fot. 133. ul. Wolności 31-33 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5808.](#)
- [Fot. 134. ul. Wolności 35 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5809.](#)
- [Fot. 135. ul. Wolności 35 — budynek gospodarczy. Nr neg. 5812.](#)
- [Fot. 136. ul. Wolności 35 — budynek gospodarczy. Nr neg. 5813.](#)
- [Fot. 137. ul. Wolności 37 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5811.](#)
- [Fot. 138. ul. Wolności 37 — budynek mieszkalny, portal. Nr neg. 5810.](#)
- [Fot. 139. ul. Wolności 41 — willa. Nr neg. 5814.](#)
- [Fot. 140. Dawny dworzec PKP. Nr neg. 5874.](#)
- [Fot. 141. Dawny dworzec PKP. Nr neg. 5876.](#)
- [Fot. 142. Dawny dworzec PKP. Nr neg. 5981.](#)
- [Fot. 143. Dawny dworzec PKP. Nr neg. 5982.](#)
- [Fot. 144. Wiaty peronowe. Nr neg. 5976.](#)
- [Fot. 145. Lokomotywnia I, obecnie warsztaty kolejowe. Nr neg. 5979.](#)
- [Fot. 146. Lokomotywnia II, obecnie skansen parowozów. Nr neg. 5986.](#)
- [Fot. 147. Lokomotywnia II, obecnie skansen parowozów. Nr neg. 5988.](#)
- [Fot. 148. Lokomotywnia II, obecnie skansen parowozów. Nr neg. 5987.](#)
- [Fot. 149. Wieża ciśnień I. Nr neg. 5978.](#)
- [Fot. 150. Wodociągowa wieża ciśnień II, ul. Kolejowa 1. Nr neg. 5989.](#)
- [Fot. 151. Budynek ekspedycji kolejowej. Nr neg. 5992.](#)
- [Fot. 152. Budynek ekspedycji kolejowej oraz warsztaty. Nr neg. 5980.](#)
- [Fot. 153. Biura dawnej wagonowni, obecnie część budynku szkolnego. Nr neg. 5977.](#)
- [Fot. 154. Nowy dworzec. Nr neg. 5878.](#)
- [Fot. 155. Kładka dla pieszych. Nr neg. 5985.](#)
- [Fot. 156. Kładka dla pieszych. Nr neg. 5984.](#)
- [Fot. 157. Kładka dla pieszych. Nr neg. 5983.](#)
- [Fot. 158. Warsztaty kolejowe. Nr neg. 5994.](#)
- [Fot. 159. ul. Wolności 2 — willa właściciela fabryki porcelany, obecnie komisariat policji. Nr neg. 5991.](#)
- [Fot. 160. ul. Wolności 2 — willa właściciela fabryki porcelany, obecnie komisariat policji. Nr neg. 6004.](#)
- [Fot. 161. ul. Wolności 2 — willa właściciela fabryki porcelany, obecnie komisariat policji. Nr neg. 5796.](#)
- [Fot. 162. ZPS „Karolina” S.A. — hale produkcyjne \(odlewnia, formownia, palarnia, magazyn wyrobów gotowych\). Nr neg. 6000.](#)
- [Fot. 163. ZPS „Karolina” S.A. — hale przemysłowe \(kompletownia\). Nr neg. 6002.](#)
- [Fot. 164. ZPS „Karolina” S.A. — budynek produkcyjny \(dawna piecownia, obecnie modelarnia i odlewnia form gipsowych oraz biura\). Nr neg. 6001.](#)
- [Fot. 165. ZPS „Karolina” S.A. — budynek produkcyjny \(dawna piecownia, obecnie modelarnia i odlewnia form gipsowych oraz biura\). Nr neg. 5996.](#)
- [Fot. 166. ZPS „Karolina” S.A. — budynek administracyjny i warsztaty remontowe. Nr neg. 5803.](#)
- [Fot. 167. ZPS „Karolina” S.A. — kotłownia, obecnie magazyn. Nr neg. 5999.](#)

[Fot. 168. Pierwotny wjazd na teren fabryki; ciąg budynków ZPS „Karolina” S.A. wzdłuż ul. Wolności 2/4. Nr neg. 5801.](#)

[Fot. 169. Ciąg budynków ZPS „Karolina” S.A. wzdłuż ul. Wolności 2/4. Nr neg. 5802.](#)

[Fot. 170. Ciąg budynków ZPS „Karolina” S.A. wzdłuż ul. Wolności 2/4. Nr neg. 5998.](#)

Spis map

1. Katalog zabytków, skala 1:2000.
2. Projekt kanalizacji deszczowej, skala 1:2500, 1941 r., Archiwum Państwowe we Wrocławiu, akta zespołu Komisja Generalna, sygn. 2.

Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu

JAWORZYNA ŚLĄSKA

Studium historyczno-urbanistyczne

FOTOGRAFIE 1-100

Fot. 1. Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Józefa, ul. Wolności. Nr neg. 5882.

Fot. 2. Kościół parafialny p.w. Św. Józefa. Nr neg. 5772.

Fot. 3. Plebania, ul. Wolności 1. Nr neg. 5773.

Fot. 4. Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Józefa, podejście od ul. Wolności. Nr neg. 5774.

Fot. 5. Kościół staroluterański, obecnie kaplica pomocnicza p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej, ul. Westerplatte 5. Nr neg. 5756.

Fot. 6. Zespół cmentarza parafialnego, ul. Kasztanowa, kaplica cmentarna. Nr neg. 5792.

Fot. 7. Zespół cmentarza parafialnego, grobowiec rodziny Hermann. Nr neg. 5793.

Fot. 8. Cmentarz parafialny, zespół nagrobków. Nr neg. 5791.

Fot. 9. Cmentarz parafialny, mur cmentarny z bramą. Nr neg. 5790.

Fot. 10. Szkoła Podstawowa im. M. Konopnickiej w Jaworzynie Śl., ul. Mickiewicza 9. Nr neg. 5753.

Fot. 11. ul. L. Ekerta 1 -1 a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5844.

Fot. 12. ul. L. Ekerta 3-3a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5846.

Fot. 13. ul. Jana Pawła II 4-4a, 4b, 4c, 4d — budynek mieszkalny. Nr neg. 5855.

Fot. 14. ul. Jana Pawła II 4, 4a, 4b, 4c, 4d — budynek mieszkalny. Nr neg. 5856.

Fot. 15. ul. Jana Pawła II 5 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5857.

Fot. 16. ul. Jana Pawła II 6-6a-6b-6c — budynek mieszkalny. Nr neg. 5853.

Fot. 17. ul. Jana Pawła II 6-6a-6b-6c — budynek gospodarczy. Nr neg. 5854.

Fot. 18. ul. Jana Pawła II 7-7a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5852.

Fot. 19. ul. Jana Pawła II 8 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5838.

Fot. 20. ul. Jana Pawła II 9 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5842.

Fot. 21. ul. Jana Pawła II 9 — budynek gospodarczy. Nr neg. 5843.

Fot. 22. ul. Jana Pawła II 10 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5839.

Fot. 23. ul. Jana Pawła II 11-11a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5841.

Fot. 24. ul. Jana Pawła II 14-14a-14b-14c — budynek mieszkalny. Nr neg. 5840.

Fot. 25. ul. Jana Pawła II — trafostacja. Nr neg. 5858.

Fot. 26. ul. Jana Pawła II — tyły zabudowy. Nr neg. 5845.

Fot. 27. ul. Kasztanowa 1-3-5 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5794.

Fot. 28. ul. Kościelna 1 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5765.

Fot. 29. ul. Kościelna 1 — budynek mieszkalny, wejście do budynku. Nr neg. 5766.

Fot. 30. ul. Kościelna 1 — budynek mieszkalny, fragment ogrodzenia. Nr neg. 5767.

Fot. 31. ul. Kościelna 3 — willa. Nr neg. 5768.

Fot. 32. ul. Kościelna 5 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5769.

Fot. 33. ul. Kościuszki — widok w kierunku kościoła. Nr neg. 5860.

Fot. 34. ul. T. Kościuszki 3-5 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5824.

Fot. 35. ul. T. Kościuszki 6 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5826.

Fot. 36. ul. T. Kościuszki 7-7a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5825.

Fot. 37. ul. T. Kościuszki 7a — budynek mieszkalny, wejście do budynku. Nr neg. 5835.

Fot. 38. ul. T. Kościuszki 8 — budynek mieszkalny, obecnie punkt przyjęć bezrobotnych.
Nr neg. 5828.

Fot. 39. ul. T. Kościuszki 9-9a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5834.

Fot. 40. ul. T. Kościuszki 9 — budynek mieszkalny, wejście do budynku. Nr neg. 5836.

Fot. 41. ul. T. Kościuszki 10-10a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5827.

Fot. 42. ul. T. Kościuszki 10 — budynek mieszkalny, plakieta. Nr neg. 5829.

Fot. 43. ul. T. Kościuszki 10a— budynek mieszkalny, plakieta. Nr neg. 5830.

Fot. 44. ul. T. Kościuszki 11 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5837.

Fot. 45. ul. T. Kościuszki 12-12a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5831.

Fot. 46. ul. T. Kościuszki 12 — budynek mieszkalny, plakieta. Nr neg. 5832.

Fot. 47. ul. T. Kościuszki 12a — budynek mieszkalny, plakieta. Nr neg. 5833.

Fot. 48. ul. T. Kościuszki 15 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5859.

Fot. 49. ul. T. Kościuszki 16-18 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5851.

Fot. 50. ul. T. Kościuszki 17-17a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5850.

Fot. 51. ul. T. Kościuszki 19 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5861.

Fot. 52. ul. T. Kościuszki 19 — budynek gospodarczy. Nr neg. 5862.

Fot. 53. ul. T. Kościuszki 19 a-b — budynek mieszkalny. Nr neg. 5863.

Fot. 54. ul. T. Kościuszki 21 — willa. Nr neg. 5865.

Fot. 55. ul. T. Kościuszki 22-24 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5849.

Fot. 56. ul. T. Kościuszki 26-28 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5848.

Fot. 57. ul. T. Kościuszki 32-34 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5847.

Fot. 58. ul. 1 Maja — fontanna. Nr neg. 5877.

Fot. 59. ul. 1 Maja 1 — magazyn, obecnie nieużytkowany. Nr neg. 5881.

Fot. 60. ul. 1 Maja 2 — kino, obecnie restauracja. Nr neg. 5880.

Fot. 61. ul. 1 Maja 3 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5879.

Fot. 62. ul. 1 Maja 20 — hotel, obecnie budynek mieszkalny. Nr neg. 5875.

Fot. 63. ul. 1 Maja 28 — poczta. Nr neg. 5873.

Fot. 64. ul. 1 Maja 30 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5872.

Fot. 65. ul. 1 Maja 32 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5871.

Fot. 66. ul. 1 Maja 48-50 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5883.

Fot. 67. ul. 1 Maja 48-50 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5884.

Fot. 68. ul. 1 Maja 52-54 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5885.

Fot. 69. ul. 1 Maja 52-54 — budynek mieszkalny, brama przejazdowa. Nr neg. 5886.

Fot. 70. ul. 1 Maja 52-54 — budynek mieszkalny, dekoracja sklepienia bramy przejazdowej.
Nr neg. 5888.

Fot. 71. ul. 1 Maja 52-54 — budynek gospodarczy. Nr neg. 5887.

Fot. 72. ul. Mickiewicza — widok w kierunku północnym. Nr neg. 6003.

Fot. 73. ul. Mickiewicza — widok w kierunku południowym. Nr neg. 5752.

Fot. 74. ul. A. Mickiewicza 1 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5821.

Fot. 75. ul. A. Mickiewicza 3 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5822.

Fot. 76. ul. A. Mickiewicza 4 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5749.

Fot. 77. ul. A. Mickiewicza 6 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5750.

Fot. 78. ul. A. Mickiewicza 8 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5751.

Fot. 79. ul. Ogrodowa 2 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5770.

Fot. 80. ul. Pocztowa 2-2a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5868.

Fot. 81. ul. Pocztowa 2-2a — budynek gospodarczy. Nr neg. 5869.

Fot. 82. ul. Pocztowa 4-4a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5867.

Fot. 83. ul. Pocztowa 4-4a — budynek gospodarczy. Nr neg. 5870.

Fot. 84. ul. Pocztowa 6-6a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5866.

Fot. 85. ul. Polna 1 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5776.

Fot. 86. ul. Polna 2 — siedziba Banku Spółdzielczego, budynek mieszkalny. Nr neg. 5775.

Fot. 87. ul. Powstańców Śl. 4-4a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5997.

Fot. 88. ul. Powstańców Śl. 6-6a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5993.

Fot. 89. ul. Powstańców Śl. 8 — budynek mieszkalny i tranfostacja. Nr neg. 5995.

Fot. 90. ul. J. Słowackiego 2 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5820.

Fot. 91. ul. J. Słowackiego 4 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5819.

Fot. 92. ul. J. Słowackiego 6 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5818.

Fot. 93. ul. J. Słowackiego 8 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5817.

Fot. 94. ul. J. Słowackiego 9 — gospoda, obecnie w wydzielonej części budynku Niepubliczny ZOZ „Sanus”. Nr neg. 5815.

Fot. 95. ul. J. Słowackiego 9 — gospoda, obecnie w wydzielonej części budynku Niepubliczny ZOZ „Sanus”. Nr neg. 5816.

Fot. 96. ul. J. Słowackiego 9 — gospoda, obecnie w wydzielonej części budynku Niepubliczny ZOZ „Sanus”. Nr neg. 6005.

Fot. 97. ul. Spółdzielcza 1 — zespół dawnego folwarku *Friedrichsrodung*, — budynek mieszkalny. Nr neg. 5786.

Fot. 98. ul. Spółdzielcza 1 — zespół dawnego folwarku *Friedrichsrodung* — obora I. Nr neg. 5788.

Fot. 99. ul. Spółdzielcza 1 — zespół dawnego folwarku *Friedrichsrodung*— obora II. Nr neg. 5789.

Fot. 100. ul. Spółdzielcza 1 — zespół dawnego folwarku *Friedrichsrodung*— stodoła. Nr neg. 5787.

Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu

JAWORZYNA ŚLĄSKA

Studium historyczno-urbanistyczne

FOTOGRAFIE 101-172

Wrocław MMIV

Fot. 101. ul. Świdnicka 1 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5778.

Fot. 102. ul. Świdnicka 2 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5777.

Fot. 103. ul. Świdnicka 4 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5779.

Fot. 104. ul. Świdnicka 7 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5781.

Fot. 105. ul. Świdnicka 7 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5782.

Fot. 106. ul. Świdnicka 8-8a — budynek mieszkalny. Nr neg. 5780.

Fot. 107. ul. Świdnicka 13 — willa. Nr neg. 5785.

Fot. 108. ul. Świdnicka 13a — oficyna mieszkalna. Nr neg. 5823.

Fot. 109. ul. Świdnicka 14 — willa. Nr neg. 5783.

Fot. 110. ul. Świdnicka 14 — budynek gospodarczy. Nr neg. 5784.

Fot. 111. ul. Towarowa 1 — willa, obecnie lecznica dla zwierząt. Nr neg. 5771.

Fot. 112. ul. Traugutta — widok ulicy w kierunku południowym. Nr neg. 5864.

Fot. 113. ul. Westerplatte 1 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5762.

Fot. 114. ul. Westerplatte 2 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5761.

Fot. 115. ul. Westerplatte 2 — budynek mieszkalny, wejście do budynku. Nr neg. 5764.

Fot. 116. ul. Westerplatte 3 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5763.

Fot. 117. ul. Westerplatte 4 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5760.

Fot. 118. ul. Westerplatte 6 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5759.

Fot. 119. ul. Westerplatte 7 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5755.

Fot. 120. ul. Westerplatte 8 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5758.

Fot. 121. ul. Westerplatte 9 — dawna plebania ewangelicka, obecnie opuszczona. Nr neg. 5754.

Fot. 122. ul. Westerplatte 10 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5757.

Fot. 123. ul. Wolności 5 — budynek mieszkalny, apteka. Nr neg. 5797.

Fot. 124. ul. Wolności 7 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5798

Fot. 125. ul. Wolności 9 — siedziba Urzędu Miasta. Nr neg. 5799.

Fot. 126. ul. Wolności 9 — siedziba Urzędu Miasta. Nr neg. 5990.

Fot. 127. ul. Wolności 11 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5800.

Fot. 128. ul. Wolności 12-14 — budynek gospodarczy. Nr neg. 5806.

Fot. 129. ul. Wolności 12-14 — budynek gospodarczy. Nr neg. 5807.

Fot. 130. ul. Wolności 15, 17, 19 — budynki mieszkalne. Nr neg. 5805.

Fot. 131. ul. Wolności 21 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5804.

Fot. 132. ul. Wolności 24 — willa. Nr neg. 5795.

Fot. 133. ul. Wolności 31-33 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5808.

Fot. 134. ul. Wolności 35 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5809.

Fot. 135. ul. Wolności 35 — budynek gospodarczy. Nr neg. 5812.

Fot. 136. ul. Wolności 35 — budynek gospodarczy. Nr neg. 5813.

Fot. 137. ul. Wolności 37 — budynek mieszkalny. Nr neg. 5811.

Fot. 138. ul. Wolności 37 — budynek mieszkalny, portal. Nr neg. 5810.

Fot. 139. ul. Wolności 41 — willa. Nr neg. 5814.

Fot. 140. Dawny dworzec PKP. Nr neg. 5874.

Fot. 141. Dawny dworzec PKP. Nr neg. 5876.

Fot. 142. Dawny dworzec PKP. Nr neg. 5981.

Fot. 143. Dawny dworzec PKP. Nr neg. 5982.

Fot. 144. Wiaty peronowe. Nr neg. 5976.

Fot. 145. Lokomotywnia I, obecnie warsztaty kolejowe. Nr neg. 5979.

Fot. 146. Lokomotywnia II, obecnie skansen parowozów. Nr neg. 5986.

Fot. 147. Lokomotywnia II, obecnie skansen parowozów. Nr neg. 5988.

Fot. 148. Lokomotywnia II, obecnie skansen parowozów. Nr neg. 5987.

Fot. 149. Wodociągowa wieża ciśnień I. Nr neg. 5978.

Fot. 150. Wodociągowa wieża ciśnień II, ul. Kolejowa 1. Nr neg. 5989.

Fot. 151. Budynek ekspedycji kolejowej. Nr neg. 5992.

Fot. 152. Budynek ekspedycji kolejowej oraz warsztaty. Nr neg. 5980.

Fot. 153. Biura dawnej wagonowni, obecnie część budynku szkolnego. Nr neg. 5977.

Fot. 154. Nowy dworzec. Nr neg. 5878.

Fot. 155. Kładka dla pieszych. Nr neg. 5985.

Fot. 156. Kładka dla pieszych. Nr neg. 5984.

Fot. 157. Kładka dla pieszych. Nr neg. 5983.

Fot. 158. Warsztaty kolejowe. Nr neg. 5994.

Fot. 159. ul. Wolności 2 — willa właściciela fabryki porcelany, obecnie komisariat policji.
Nr neg. 5991.

Fot. 160. ul. Wolności 2 — willa właściciela fabryki porcelany, obecnie komisariat policji.
Nr neg. 6004.

Fot. 161. ul. Wolności 2 — willa właściciela fabryki porcelany, obecnie komisariat policji.
Nr neg. 5796.

Fot. 162. ZPS „Karolina” S.A. — hale produkcyjne (odlewnia, formownia, palarnia, magazyn
wyrobów gotowych). Nr neg. 6000.

Fot. 163. ZPS „Karolina” S.A. — hale przemysłowe (kompletownia). Nr neg. 6002.

Fot. 164. ZPS „Karolina” S.A. — budynek produkcyjny (dawna piecownia, obecnie modelarnia i odlewnia form gipsowych oraz biura). Nr neg. 6001.

Fot. 165. ZPS „Karolina” S.A. — budynek produkcyjny (dawna piecownia, obecnie modelarnia i odlewnia form gipsowych oraz biura). Nr neg. 5996.

Fot. 166. ZPS „Karolina” S.A. — budynek administracyjny i warsztaty remontowe. Nr neg. 5803.

Fot. 167. ZPS „Karolina” S.A. — kotłownia, obecnie magazyn. Nr neg. 5999.

Fot. 168. Pierwotny wjazd na teren fabryki; ciąg budynków ZPS „Karolina” S.A. wzdłuż ul. Wolności 2/4. Nr neg. 5801.

Fot. 169. Ciąg budynków ZPS „Karolina” S.A. wzdłuż ul. Wolności 2/4. Nr neg. 5802.

Fot. 170. Ciąg budynków ZPS „Karolina” S.A. wzdłuż ul. Wolności 2/4. Nr neg. 5998.

Ev. Kirche zu Königszelt – vor 1945 –

Fot. 171. Kościół ewangelicki, fasada, fot. przed 1945. Repr. z Hultsch G., *Dorf und Stadtkirchen in Schlesien*. Lübeck 1977.

Innenansicht der ev. Kirche zu Königszelt

Fot. 172. Kościół ewangelicki, wnętrze, fot. przed 1945. Repr. z Hultsch G., *Dorf und Stadtkirchen in Schlesien*. Lübeck 1977.

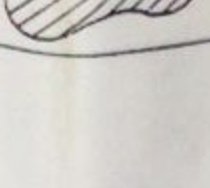

JAWORZYNA ŚL. woj. dolnośląskie

462.233.2022
1:500
MAPA ZASADNICZA
1:500
1:500

Jaworzyna Śląska

Wytyczne konserwatorskie

skala 1 : 2 000

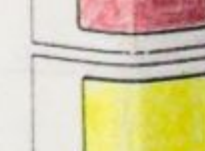

- budowle wpisane do rejestru zabytków
- budowle w gminnej ewidencji zabytków
- skwery
- aleje
- zasięg cmentarza komunalnego do 1945
- główne osie widokowe
- budowle zaburzające układ — postulowane usunięcie
- projektowany skansen kolejowy
- stanowisko archeologiczne o pow. powyżej 0,5 ha

Jaworzyna Śląska

Wytyczne konserwatorskie

skala 1: 2 000

- budowle wpisane do rejestru zabytków
- budowle w gminnej ewidencji zabytków
- skwery
- aleje
- zasięg cmentarza komunalnego do 1945
- główne osie widokowe
- budowle zaburzające układ — postulowane usunięcie
- projektowany skansen kolejowy
- stanowisko archeologiczne o pow. powyżej 0,5 ha